

мастака

У жывапісца

Віктара АЛЬШЭЎСКАГА

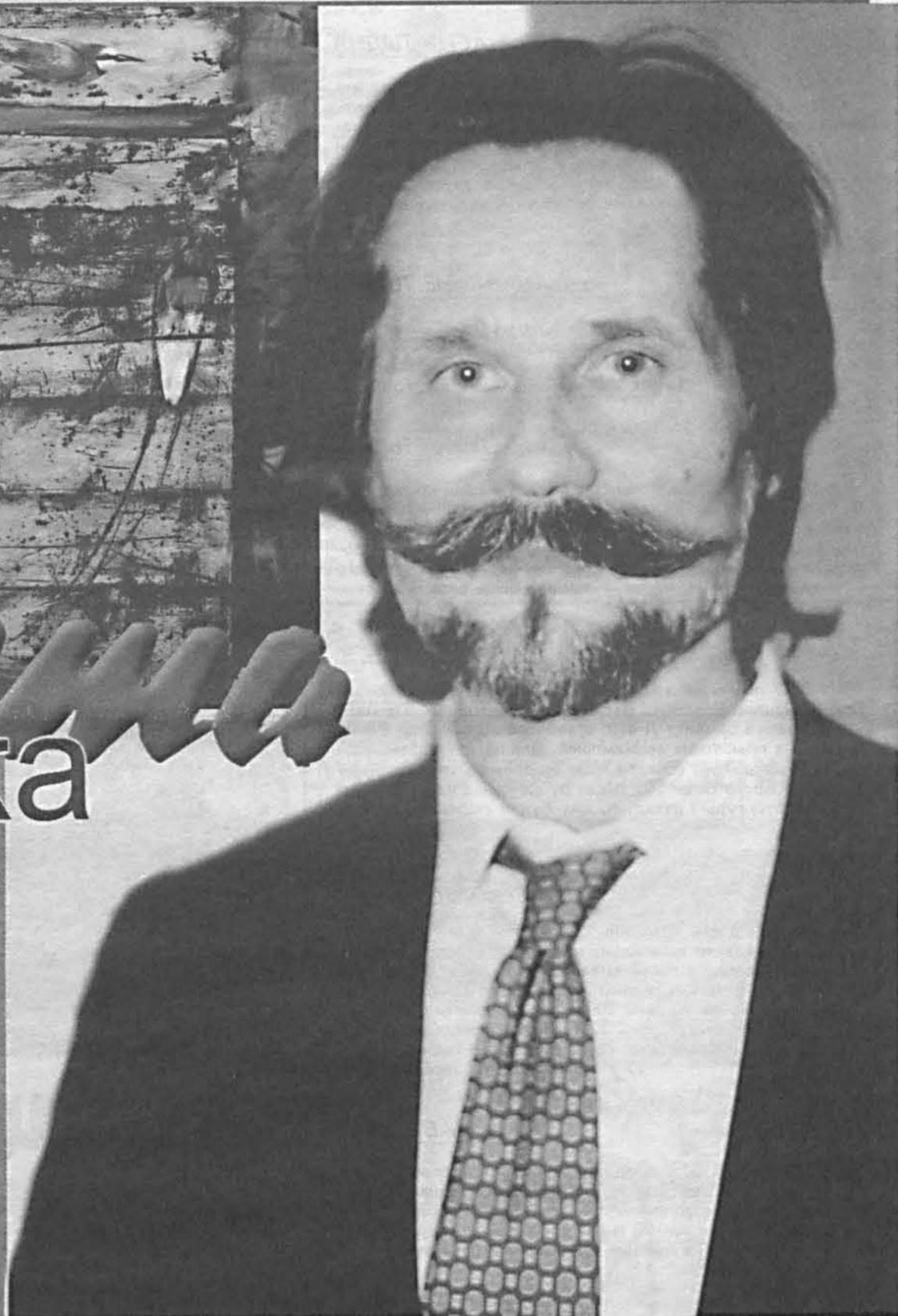
— надышло лета жыцця.

Лета ў мастака —

пара гарчая.

Пажадаем яму

творчага плёну!

З АДНОЮ ДУМКАЮ АБ ШЧАСЦІ БЕЛАРУСІ

— пад такою назваю
прайшло на радзіме
Янкі КУПАЛЫ

Ў Вязынцы

Рэспубліканскае свята паэзіі

Працяг тэкста на стар.

КОЛА ДЗЁН

Гэты дзень прайшоў пад зоркай XII Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску".

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

У канцы чэрвеня на магіле Максіма Багдановіча ў Ялце быў пастаўлены помнік, які стварылі скульптары Сяргей і Лявон Гумілеўскія. Помнік зроблены са светла-шэрага граніту і аточаны чыгуннай агароджай. Задумены Багдановіч трымае ў руках кніжку, а побач на падпорунай сцяне высечаны словы: "Кожную ночку на зорку дзівіцца буду ў далёкім краю". Помнік ужо асвечаны, дата ўрачыстага адкрыцця пакуль што абмяркоўваецца.

УДЗЯЧНАСЦЬ ТЫДНЯ

Пасол Беларусі ў Варшаве Павел Латушка ўручыў ад імя Прэзідэнта нашай краіны Аляксандра Лукашэнка медаль Францыска Скарыны сакратару Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы (БГКТ) Валянціне Ласкевіч. Яна ўзнагароджана за актыўную шматгадовую дзейнасць па развіцці беларуска-польскіх культурных сувязяў і захаванні беларускай культурнай спадчыны.

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

На праспекце Скарыны ў доме нумар 12 апошнія гады жыў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Вячаслаў Адамчык. 8 ліпеня на гэтым доме была адкрыта мемарыяльная дошка з выявай пісьменніка і яго імем.

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Паводле ацэнак падатковых органаў, у нашай краіне каля 200 грамадзян маюць гадавы даход больш за 200 мільёнаў долараў. За 2002 год максімальную стаўку падаходнага падатку ў памеры 30 працэнтаў заплаціў 3091 чалавек. Словам, калі ў краіне ходзяць грашовыя купюры, то іх у некага павінна быць вельмі шмат...

МАРШРУТ ТЫДНЯ

З 17 ліпеня пачаліся рэгулярныя паветраныя зносіны паміж нашым Брэстам і расійскім Калінінградам. Па маршруце працуе самалёт Л-410, а забяспечваць рэйсы ўзялася адна з прыватных авіякампаній. Для палёту пасажырам не патрэбны ніякія візы, па часе ён зойме ўсяго 1 гадзіну 40 мінут. Каштуе білет 105 тысяч рублёў, але калі пасажыр бярэ білеты туды і назад, то яму будзе скідка ў 20 тысяч рублёў.

СТАТЫСТЫКА ТЫДНЯ

На сённяшні дзень афіцыйны статус бежанцаў у Беларусі маюць грамадзяне трынаццаці краін. Усяго з пачатку працэдур рэгістрацыі з хадаўніцтвамі аб прызнанні бежанцамі па тэрыторыі Беларусі звярнуліся больш як 2,5 тысяч чалавек. Па стане на 1 ліпеня 2003 года афіцыйны статус бежанца быў прадастаўлены 672 іншаземцам. Сярод іх — 505 чалавек з Афганістана, 76 з Грузіі, 28 з Таджыкістана, 23 з Эфіопіі і 22 з Азербайджана.

НОВАЕ ТЫДНЯ

У бліжэйшыя дні ў продаж паступяць новыя вучнёўскія дзённікі адзіных узораў для ўсіх школ нашай краіны. Паліграфічныя прадпрыемствы Гомельскай вобласці ўжо надрукавалі больш за 100 тысяч дзённікаў і цяпер адбываецца ўзгадненне канчатковай цаны рэалізацыі.

ПАПАЎНЕННЕ ТЫДНЯ

Грамадзяне 16 краін, у тым ліку і Беларусі, якія перамяшчаюцца праз тэрыторыю Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі, з 24 чэрвеня ў абавязковым парадку павінны мець транзітныя візы. Гэтыя дзяржавы папоўнілі спіс з 21 краіны, у адносінах да якіх аналагічны рэжым дзейнічаў раней. Кошт транзітнай візы складае 45 долараў, калі пасажыр не мяняе ў аэрапорце на тэрыторыі Вялікабрытаніі авіятэрміналы, і 60 долараў, калі ён накіроўваецца далей транзітам з іншага авіятэрміналу.

РОСТ ТЫДНЯ

У нашай краіне для аўтаўладальнікаў зацверджаны новыя свабодныя аптовыя цэны на нафтапрадукты, што рэалізуецца арганізацыямі сістэмы канцэрна "Белнафтахім" праз аўтазаправачныя станцыі. Цяпер літр бензіну А-76 каштуе 820 рублёў, А-92 — 1020 рублёў, А-95 — 1070 рублёў, літр дызпаліва (летняга) — 795 рублёў. Змяненне цэн на нафтапрадукты тлумачыцца іх ростам на сусветным рынку і ў суседняй Расійскай Федэрацыі.

ФЭСТЫ

Менавіта вялікі круглы гадзіннік з боем упрыгожыў сцэну Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", які пачаў адлічваць свае

ГЛЯДЗІ: 12-ЦЬ Б'Е!

Фестывальныя дні акурат 12 ліпеня (напярэдадні фестывалу 11 ліпеня выступілі такія славутыя эстрадныя зоркі, як гурт "Любэ" і Сафія Ратару).

У гэты дзень дванаццаты па ліку фестываль, як быццам увайшоў у новы круг жыцця (менавіта гэтую думку ўклаў у "гадзіннікавую" сцэнаграфію сцэны Летняга амфітэатра мастак З. Марголін), засведчыўшы пра тое, што прыйшоў час) пэўнага яднання Беларусі і Расіі (12 ліпеня на фестывалі быў Дзень Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі), а таксама трох магут-

ных славянскіх народаў (Дзень сяброўства брацкіх народаў Беларусі, Расіі і Украіны прыпаў на 17 ліпеня).

І сапраўды лічба дванаццатца на гадзінніку "Славянскага базару ў Віцебску" абазначыла пачатак ходу новых фестывальных механізмаў. Прынамсі, на прэс-канферэнцыі, прысвечанай адкрыццю XII Міжнароднага фестывалю мастацтваў, міністр культуры Беларусі Л. Гуляка распавёў,

ПЛАНЫ

На сёлетнім "Славянскім базару ў Віцебску" Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга правёў дзве асабліва адказныя імпрэзы: урачыстае адкрыццё фестывалю (з транслацыйнай у "жывы" эфір), і праграму, прысвечаную памяці Уладзіміра Мулявіна, чые песні падрыхтавалі салісты аркестра.

ЖЫЦЦЁ — АРКЕСТР...

Цяпер, здавалася б, можна і адпачыць ад новых праектаў, тым болей, што сезон для аркестра быў вельмі насычаны: фестывалі ў Заслаўі, Нясвіжы, Міры, Мсціславе, Маладзечне, удзел у джазовых імпрэзах (Мінск, Вільня), гастролі па роднай краіне і выступленні ў Маскве... Аднак музыканты на чале з мастацкім кіраўніком, ад якога часцяком пачуеш: "Я жыву аркестрам...", працуюць над увасабленнем да-

лейшых планаў. Задумана ёмістая анталогія беларускай песні — з яе ўзорамі ад XVII да XXI стст. У працяг манаграфічных цыклаў рыхтуецца прэм'ера 33-х новых песенных твораў на вершы Уладзіміра Караткевіча. Сярод інтэрнацыянальных праектаў вечарыны, прысвечаныя знымым творчым асобам: кампазітарам Марку Фрадкіну (ураджэнец Віцебшчыны, вучань Мікалая Аладава), Райманду Паулсу,

кінарэжысёру Эльдару Разанаву.

Разам з Беларуссю адзначаць аркестр 60-годдзе вызвалення краіны ад гітлераўскай навалы. Гэтай даце будзе прысвечана нізка песень на вершы занага паэта-франтавіка Міхаіла Ясеня. Са святочнай праграмай, прысвечанай юбілею вызвалення, наш заслужаны калектыў плануе аб'ехаць усю Беларусь.

С. Б.

НАЎЗДАГОН

У мінулую нядзелю, 13 ліпеня, Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі спектаклем "Лебядзінае возера" завяршыў свой сезон.

Вакацыі ў адным з найпапулярных творчых калектываў працягваюць амаль незаўважна для летняй сталіцы: пры канцы жніўня тэатр пра-

БАЛЕТ, БАЛЕТ

цягне працу, і 29-га мае адбыцца адкрыццё новага сезона. Ужо сёння публіка можа настроівацца на ўрачыстасці: будуць адсвяткаваны 70-годдзе тэатра і 30-годдзе творчай дзейнасці яго мастацкага кіраўніка, народнага артыста СССР Валянціна

Елізар'ева. Дарэчы, у аўторак, дзякуючы СТБ, зноў можна было паглядзець фільм, які прысвечаны гэтаму юбілею ў жыцці маэстра і пра які "ЛіМ" пісаў: "Валянцін Елізар'ев. Люстэрка часу".

С. Б.

што, калі раней славы фэст ладзіўся на працягу дзесяці-сямі дзён, то сёлета ён доўжыцца толькі шэсць — збольшага з прычыны фінансавых праблем (раней з бюджэта Саюзнай дзяржавы Расія выдаткоўвала 15-16 млн. рублёў). І каб пазбегнуць далейшых думаслаў у прэсе, міністр упершыню адкрыта назваў журналістам лічбы: сёлета з бюджэта Саюзнай дзяржавы Расія выдаткавала 9,3 млн. расійскіх рублёў, Беларусь — 15,593 млн. расійскіх рублёў. Фінансава падтрымалі "Славянскі базар у Віцебску" Прэзідэнт РБ, які прысутнічаў на святочным адкрыцці фестывалю, і Міністэрства культуры РБ (яно выдаткавала 25 млн. беларускіх рублёў). Аднак, па словах Л. Гулякі, скарачэнне дзён фестывалю няк не паўплывае на якасць вядомага фэсту.

Напрыклад, сёлета ўпершыню, распачаўшыся ў Віцебску, "Славянскі базар" пракаціўся па ўсіх абласных гарадах Беларусі. У рамках "фестывальнай мазайкі" канцэрты папулярных выканаўцаў XII Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" прайшлі ў Магілёве (13 ліпеня), Дуброўна (15 ліпеня), Брэсце (16 ліпеня), Гродне, Магілёве (17 ліпеня). А завяршальны канцэрт адбудзецца сёння ў Мінску ў Палацы Рэспублікі. Эстрадныя зоркі з розных краін Еўропы (Беларусь прадстаўляюць І. Дарафеева, А. Ціхановіч і Я. Паплаўская, Н. Падольская, К. Слука) будуць спяваць у суправаджэнні Прэзідэнцкага аркестра РБ (галоўны дырыжор Віктар Барбарыкін), які сёлета ўпершыню меў гонар закрываць "Славянскі базар у Віцебску".

Адно з галоўных мерапрыемстваў фестывалю — XII Міжнародны конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2003" у гэ-

тым годзе таксама ладзіўся крыху ў новым фармаце. Ужо 11 ліпеня былі аб'яўлены імёны дванаццаці канкурсантаў, сярод якіх (і гэта прыемна) засталіся два беларускія спевакі — У. Аўчароў і М.Сапацькоў. Трэба адзначыць, што раней беларусы ніколі не атрымлівалі Гран-пры конкурсу, які неаднойчы з'яжджаў у Югаславію, Украіну... Аднак па выніках першага дня фіналу конкурсу сярод маладых выканаўцаў эстраднай песні лідзіраваў наш М. Сапацькоў, а ў тройку лепшых увайшоў таксама і У. Аўчароў. І вось упершыню за 12 год фестывалю Гран-пры конкурсу (сёлета галоўны прыз атрымаў назву "Залатая ліра") дастаўся спевакі з Беларусі — М. Сапацькову. І Аўчароў быў узнагароджаны другой прэміяй — "Сярэбранай лірай".

Сёлета многія вячэрнія канцэрты ссунуліся па часе ў глыбокую ноч (напрыклад, першы дзень фіналу конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні распачаўся пасля гадзіны ночы). Дырэктар Дырэкцыі "Славянскага базару ў Віцебску" Р. Бас на гэты конт зазначыў, што сёлета ўпершыню дзякуючы абласному выканаўчаму камітэту яны набылі асвятляльную апаратуру на суму 1млн. 400 еўра, таму карцінка на тэлеэкране ў гэтым годзе мусіла быць самай лепшай (а светлавыя штукарты якраз лепей за ўсё "іграюць" уначы).

Па традыцыі ў рамках XII Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" прайшло шмат цікавых мерапрыемстваў. 13 ліпеня ўпершыню на фэсце адбыўся Дзень славянскай паэзіі, у якім бралі ўдзел паэты з Расіі, Украіны, Македоніі, Беларусі (з нашых творцаў на фестываль прыехалі П.

Вераб'еў, І. Чарота, А. Салтук, разыгралі ўрыўкі са спектакляў паводле твораў Я. Купалы і У. Караткевіча артысты Коласаўскага тэатра і тэатра "Лялька". У краязнаўчым музеі (Рагуша) прайшлі прэзентацыі "Выставы адной карціны" І. Рэпіна ("Месяцовая ноч. Здраўнёва", 1896 г.), выставы маладых мастакоў Віцебска і Смаленска "Этна" (дарэчы, ў цяперашняй сцэнаграфіі сцэны відэавочны матывы віцебскіх мастакоў-авангардыстаў), свята беларускіх і латгальскіх ганчароў "Гліна — агонь і майстры", IV Фэстываль званой Беларусі "Свята

кінаатры "Спартак" адбылася прэм'ера беларускай карціны "Легенда пра Анастасію Слуцкую", пад адкрытым небам прайшла дэманстрацыя фільмаў чэшскіх рэжысёраў братаў Чадзікаў, на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа былі разыграны спектаклі ў рэжысуры Р. Віццюка ("Маю жонку завуць Морыс"), С. Кутасова ("Старыя рускія"), І. Райхельгаўза ("Усё будзе добра, як вы хацелі").

Вольга БАРАБАНШЫКАВА

2003

БЕЛАРУСЬ

ГАЗЕТА
"ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА"
ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Ольга
БАРАБАНЩИКОВА

ПРЕССА

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

ДАВОДЗІЦЬ ДА ВАШАГА ВЕДАМА:
ПАДПІСАЦА НА НАШЫ ВЫДАННІ МОЖНА Ў ЛЮБЫ ДЗЕНЬ!

Шаноўныя чытачы! Закончылася падпіска на другое паўгоддзе 2003 года. Але на выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай

краіны. Кошты засталіся амаль тыя ж, што і былі. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

"Літаратура і мастацтва"

Індывідуальная (індэкс — 63856)	на 1 месяц — 4000 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 12000 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 20000 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 63880)
Ведамасная (індэкс — 63857)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

"Польмя"

Індывідуальная (індэкс — 74985)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00727)
Ведамасная (індэкс — 00141)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

"Маладосць"

Індывідуальная (індэкс — 74957)	на 1 месяц — 3800 руб.
на 1 месяц — 2600 руб.	на 3 месяцы — 11400 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.	на 5 месяцаў — 19000 руб.
на 5 месяцаў — 13000 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00731)
Ведамасная (індэкс — 00137)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

"Крыніца"

Індывідуальная (індэкс — 74824)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00730)
Ведамасная (індэкс — 74940)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

"Нёман"

Індывідуальная (індэкс — 74968)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00728)
Ведамасная (індэкс — 00238)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

"Всемирная литература"

Індывідуальная (індэкс — 74863)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00729)
Ведамасная (індэкс — 00135)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

БЕЛАРУСЬ МНІСК

ЧЕМАН

Крыніца 2003

ЛІТАРАТУРА МАСТАЦТВА

ПОЛЬМЯ 2/2003

Всeмирная літаратура

Чытайце нашы выданні, супрацоўнічайце з намі, пішыце нам.

Новы адрас:
220005 Мінск,
Заскорова, 19 РИУ "Літаратура і Искусство"
Факс: 2847965 тэл. 284-84-61, 284-85-25
сідэіт маркітна 284-85-71

НА БЕЛАРУСКИМ РАДЫЁ

Сярод тэм "Літаратурнага квартала" — інтэрв'ю з паэтам з Гомеля Феліксам Мысліцікім, з нагоды выхаду яго новай кнігі, расповед пра сустрэчы літаратараў на "Славянскім базары ў Віцебску", "Літаратурны праспект" і яго вядучы Алесь Бадак сустрэнуцца са слухачамі як заўсёды ў суботу, у 10.45. Ранейшым застаецца расклад і іншых праграм, якія прагучаць на першым нацыянальным канале радыё: аўтарскіх праграм "Брама", "Авансцэна", "Палітра", "Сентыментальнае паляванне", а таксама праграмы "Кароткія гісторыі".

На канале "Культура" штодзённа ў "Клубе дамасадаў" — чытанне ў жывым эфіры рамана Янкі Брыля "Птушкі і гнёзды", "Літаратурны аўторак" з Галінай Шаблінскай — 22 ліпеня з 14.10. У суботу — паўтор літаратурных праграм першага нацыянальнага канала. У нядзелю ў 19.00 — "3 фондаў радыё". Л. Дайнека. "След ваўкалака", радыёспектакль. "Віно з дзьмухаўцоў". Інсцэніраваныя старонкі рамана Р. Брэдберы.

Н. К.

І ДЗЯКУЙ СКАЖА РОДНЫ КРАЙ

Менавіта гэтыя словы Янкі Купалы сталіся эпіграфам да новага айчыннага выдання "Краязнаўчая газета".

Дзякуй заснавальнікам газеты ў першую чаргу скажуць беларускія краязнаўцы. Як вядома, нашымі даследчыкамі, вучонымі ды і аматарамі за некалькі стагоддзяў зроблена нямала, каб закласці асновы краязнаўства. Шмат чаго робіцца і сёння сіламі настаўнікаў і вучняў, краязнаўчых музеяў, бібліятэк, навучальных устаноў, аддзелаў і ўпраўленняў культуры, журналістаў, Беларускага фонду культуры, добраахвотнымі таварыствамі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, творчымі саюзамі, іншымі грамадскімі аб'яднаннямі. Усё гэта, нарэшце, будзе мець шыро-

"Нашыя паэты ў большасці ціхія вычварэнцы — няголеныя і смярдзючыя. Выключэнні — Бураўкін з Барадуліным, якія ў свае немаладыя гады захавалі бадзёрасць цела і духу."

(*"Студэнцкая думка"* № 3, 2003)

"Белорусские творцы так ничего и не создали, кроме мусора на Лысой Горе..."

(*"Обозреватель"* ад 23 мая 2003г.)

"Нясу на сабе сто мяхоў сваіх і чужых грахоў. Не завіце мяне гадзюкай і Кашчэя худога ўнукам. Я не смехам смяюся — рогатам. Скачуць д'яблы ў душы — іх многа там."

(У.Цішуроў)

Часопіс "Студэнцкая думка" прынесла дадому мая дачка, першакурсніца ліцэя, атрымаўшы яго задарма ў музэйнай краме, што ў пераходзе метро "Кастрычніцкая"...

Пятнаццацігадовая дзяўчына была проста шакараваная тым, амаль парнаграфічным, вульгарным прымітывізмам, які "студэнты" выдавалі за дасведчанасць, павучанне, а там-

венькі чырвоны пашпарт і нечакана для ўсіх парваў яго напалалам, і — застаўся вялікім рускім пісьменнікам... У яго, як і ў кожнага зямнога чалавека, было шмат грахоў, але пасля таго ўчынку, думаецца, Бог прабачыў яму многія з іх...

А цяпер давайце паразважаем сярдзіта і рацыянальна.

Чаму б, скажам, студэнткам не павярнуцца, прабачаюся, задам на

года ў адным не надта пашанотным месцы пад Баранавічамі, дзе я канчаткова далечваў сваю адмысловую, дзякаваць Богу, даўно ўжо забытую мной, хваробу. Валодзя, дазволу сабе так называць Уладзіміра Карпавіча, нейкім чынам знайшоў мяне там, не пашкадаваўшы часу і грошай на далёкую дарогу, а ў дадатак купіў мне ў месцачковай кніжнай краме важную і зусім не танную мастацкую кніжку. Апроч мамы і яго, ніхто ў тое пекла да мяне на працягу двух месяцаў так і не зазірнуў...

Пасля яшчэ нейкі тэрмін трывала нашае ліставанне, але і яно неўпрыкмет згасла. Нешта было ў кожнага з нас такое, што не "склеівалася"... Цяпер, памятливы і ўдзячны яму за працягнутую руку ў цяжкі для мяне час, я пачынаю разумець, чаму мы, як два берагі адной ракі, тады з ім не сышліся, так і не змогшы, нібы ў тым вядомым вершы Міколы Купрэва, пабудаваць "мост над глыбокай вадою".

Найперш, мусяць, таму што Цішуроў — паэт (няхай нават "какой хоча, такой і знаменитый"), а значыць, асоба своеасаблівага, цяжкая і неардынарная. А калі нехта сумняваецца ў тым, то працытую адзін з яго вершаў, напісаны ім якраз напярэдадні таго прыезду да мяне "в места не столь отдаленные":

*Хто ведае мае страты?
Дарогі ды сцены хаты.
Я страты ўжо не лічу
і — сярод хаты крычу...
І з хаты тае штодня
сыплецца параня.
І хата мяне, старая,
узімку ледзь сагравае.
Старая яна, старая,
хата мая нямая.*

Ул. ЦІШУРОУ

ДУМКАЙ ПА АГЛЯДАЛЬНІКУ

сям нават за прэтэнзію на маральнасць...

Столькі цяжару вылітай вады можа вытрымаць, ды і то ва ўмовах лабараторных выпрабаванняў, хіба толькі прадмет, што служыць засцярогай для палавых зносін...

Для апісвання "беларускага народнага сэксу" студэнты-журналісты не ганьбуюць нават цытатамі з "гимна демократической молодежи" і класічнага купалаўскага верша: "Зразумела, што з прыходам хрысьціянства такія праявы народнай пачуццёвасці пачалі заганыцца ў патрэбныя межы. Але так проста прыхільнасьці не задушыш і не заб'еш... АД ПРАДЗЕДАЎ СПАКОН ВЯКОЎ"...

Дзіўлюся я "інтэлекту" гэтых "думскіх" беларускіх студэнтаў. Бо напаверку аказваецца, што яны навучаныя тыкаць пальцамі ў камп'ютэрную клавятуру, "но мозг их сух"...

Напэўна многім людзям ад культуры вядомы такі факт з біяграфіі Івана Буніна. Калі яго пасля вайны, збяднелага, галоднага, хворага, душэўна апустошанага, даўно праеўшага свой ганарар ад Нобелеўскай прэміі, запрасіла кіраўніцтва Савецкага Саюза вярнуцца на радзіму, абягаючы поўны шыкоўны пенсіён, выданне і перавыданне яго твораў, то напершапачатку Бунін нават пагадзіўся, каб яму вырабілі савецкі пашпарт для пераезду. Аднак перад самым ад'ездам Іван Аляксеевіч раптам спытаў у работніка савецкай амбасады ў Францыі, ці праўда, што ў СССР цяпер слова Бог пішуць з малой літары. Той пацвердзіў. І ў маіх тэкстах тамсама будзь друкваць слова Бог з малой літары? Вядома, бо так прынята, адказаў пасольскі работнік. І тут Бунін нарэшце "прозрел", дастаў свой но-

180 градусаў ад нашых "няголеных і смярдзючых" паэтаў і не падлабуніцца да якіх-небудзь выбітных палітычных і іншых дзеячоў, ад якіх, сыходзячы з іх магчымасцяў, пэўна ж, пахне нашымат прыемней?! (Між іншым і тых паэтаў, ад якіх "студэнткам" не пахне, трэба ўсё ж хоць вонкава ці навобмацак запамінаць, бо, скажам, Рыгор Барадулін таксама ўжо якую пару ходзіць няголеным...)

Але гэта так, для падтрымкі агульнага іранічнага тону...

Ну не пераварваюць іншыя "інтэлектуалы" гэтай "дзеравенскай" мовы і літаратуры.

Ну не пераносаць на дых прасунутыя еўрапейскія незалежнікі нашага традыцыйнага краснага пісьменства. Зрэшты, спадарства, што крыўдаваць, сапраўднага ж творцу заўжды "скварылі" з усіх бакоў — і злева, і справа і, патрапляючы ў тон сексуальнай "студэнцкай думцы", дадам — і знізу, і зверху...

Бог ім суддзя. У кожнага свае прыхільнасці.

Праўда, каб гэтак не любіць (не навідзець!) роднае — то трэба, пабыўшы ў палоне ў янычараў, стаць манкуртам альбо быць на ўліку ў адпаведнай медыцынскай установе...

Прыкладна так разважаў я, пакуль не прачытаў артыкул, дасланы ў рэдакцыю літаратарам з Магілёўшчыны Уладзімірам Цішуровым. А як прачытаў, падумалася мне: а ці не ствараюць самі паэты тыя негатыўныя падставы, пасля якіх і могуць з'яўляцца ў друку вышэй упомненныя матэрыялы, што, на першы погляд, падаюцца нам як інсинуацыі?

Дасланы спадаром Цішуровым тэкст абрынуў на мяне рой даўніх успамінаў. Бо насамрэч мы даўно з ім знаёмыя. Першая, нечаканая для мяне, сустрэча адбылася летам 1986

Калі прадсмяротна шапну: "Бывайце...", то ў хаце маёй мяне адшукайце... І — пахавайце.

Але што да артыкула сённяшняга Цішуроў. Валодзя жаліцца на час, на бясхлеб'е, на безграшоўе, на творчую непатрэбнасць у нашым сучасным неадназначным грамадстве. Нышчэ не новае. У тых варунках, у якіх цяпер рад-няволя пастаўлены літаратура і мастацтва, выжываюць мацнейшыя. Неабавязкова таленавіцейшыя і ўсё ж небесталанныя. На пачатку перабудовы і суверэнітэту ў Валодзі была выстраена добрая пляцоўка для далейшага магчымай творчай і ўвогуле чалавечай дзейнасці — былі публікацыі, выступленні, кніжкі прозы і вершаў...

Але вялікай памылкай многіх, выхаваных яшчэ савецкім часам, пачынаючых літаратараў з'яўляецца ружо-вамарнасць іх далейшага творчага і жыццёвага лёсу: кніжкі, членства ў Саюзе пісьменнікаў, ганарары, кватэры, фізіям крытыкаў, слава, дзярж-прэміі, ордэны, дамы творчасці, Маскоўскія могілкі, названыя ў іх гонар вуліцы...

Мроіць, вядома, не забараняецца, бо што ж гэта за творца такі — нелетуценны? Але, Божа барані, адно толькі тым і займацца...

Сапраўдны Паэт — гэта літаратурны катаржнік. І ў пераважнай большасці — бяссрэбранік. Аднак тое не азначае, што творца павінен сядзець гаротным ізгоём у бацькоўскай пракуранай хаце і чакаць вялікага цуда альбо здзяйснення сваіх эфемерных прароцтваў. Паэт павінен працаваць. На-ту-раль-на. Я трынаццаць гадоў працаваў электрыкам, а да ўсяго яшчэ некалькі гадоў чорнарабочым (сёння мне і ў сне страшна ўявіць сябе на высозым бетонным слупе

кае асвятленне ў новым краязнаўчым выданні.

Выйшла з друку шэсць нумароў "Краязнаўчай газеты". І чытач, напэўна, звярнуў увагу на цікавыя матэрыялы, з якімі выступілі на яе старонках пісьменнікі Ніл Гілевіч, Генрых Далідовіч і Анатоль Бутэвіч, краязнаўцы Віктар Хурсік і Наталля Вайцяховіч, Ігар Гатальскі.

Цікавай, на нашу думку, атрымалася дыскусія "Гавязна ці Вішнявец" — пра страчаную гістарычную назву адной з вёсак на Стаўбцоўшчыне.

Удзячнае слова скажа чытач пра многія рубрыкі выдання. У іх ліку "Народныя прыкметы", "Малая краязнаўчая энцыклапедыя".

Збылася ўрэшце мара вялікай катгорыі бескарысных даследчыкаў мінуўшчыны. Цяпер кожны зацікаўлены чытач можа стаць і аўтарам "Краязнаўчай газеты", расказаць на яе старонках пра сваю маленькую радзіму, згадаць яшчэ нязгаданае з нашай багатай гісторыі. Газета шчыра запрашае да супрацоўніцтва ўсіх прыхільнікаў краязнаўчага руху.

Кастусь ВІКЕНЦЬЕЎ

зранку пасля ўчарашняга!) І не толькі я так жыву. А вось Цішуроў лічыць, што ён "выбраў волю, каб тварыць". (Зрэшты, хіба праца дзеля хлеба надзённага ёсць таму перашкодай?) А ўжо калі ён даведаўся, што журналісты мясцовай газеты "зарабляюць у месяц да 300 тысяч рублёў", то яго "ахапіла зайдзрасць... чаму ж мяне маці не нарадзіла здольным пісаць артыкулы аб праблемах сельскай гаспадаркі, а вершатворцам"... Плачацца Валодзя і з прычыны малага ганару за сваю колішнюю пражытую кніжку. Ды вось жа ўгаварыў ён вядомага дэпутата У.Каноплёва і выдаў у 2001 годзе зборнік вершаў "Маўчана" (які, аднак, сціплы і палярны назой адносна нашай гаворкі!).

І вось што піша ён у сваім артыкуле далей: "Пайшлі з жыцця мае землякі паэты Міхась Кушняроў, Уладзімір Кунцэвіч. Пакінулі выдатную спадчыну. Не выдалі аніводнай кніжкі сваіх вершаў... Такая ўжо ў іх была непрыктычная натура. Неарганізаваная. А паэт У.Кунцэвіч мусіць баяўся пытання ад выдавецкіх чыноўнікаў: "Дзе вы працуеце?..". Апошнія шаснаццаць год жыцця ён працаваў толькі над вершамі. (?! — мае глыбокае здзіўленне — Л.Г.) Наша раённая газета з маеі ініцыятывы звярнула да мясцовай інтэлігенцыі з прапановай: ахвяраваць па дзве-тры тысячы рублёў на выданне кніжкі вершаў Міхася Кушнярова. Пакуль ніхто не прынёс. Так што мне, у параўнанні з маімі старэйшымі братамі, пашанцавала... усё ж выдаў я свае вершы кніжкай."

Дык, Валодзя, напрошваецца сусэрэчнае пытанне: чаму за тры дармовыя для цябе дэпутацкія грошы не выдаць было два невялічкія (альбо два ў адным) зборнікі вершаў сваіх упомненых землякоў? Тым больш, што да вартасцяў уласнай выдадзенай кніжкі ты ставішся даволі сумнеўна: "Праўда, які эффект ад тых вершаў? Цяжка сказаць, але, мусіць, слабы". Самакрытычнасць вельмі добрая якасць для творчага чалавека. Вось толькі, каб у дадатак да таго вялася бесперапынная "праца над памылкамі"... Тады, мабыць, не пісаліся б і не друкаваліся б на спонсарскія грошы такія радкі, як гэтыя, што, дарэчы, месцяцца ў зборніку "Маўчана" праз старонку пасля працытаванага вышэй верша пра родную хату:

Я — нічыйны,
як кот памыйны,
закарэлы й брудны,
як свінка...
Многу кіруюць інстынкты.
Я — не вабны
й не прывабны.
І ў спешцы —
у непрыгожай адзежцы".

Ці не такія складухі і з'яўляцца падчас падставай для вынасу ганебнага вердыкта ўсім беларускім паэтам (пардон, за выключэннем Барадуліна і Бураўкіна!) у рэспубліканскім друку?

Ёсць над чым паразважаць. І не толькі Цішурову, Сысу, Купрэву і Галубовічу. А ўсім беларускім літаратарам. Без выключэння.

Шчыра кажучы, найбольш засмуціў мяне ў артыкуле вось гэты пасаж няшчаснага паэта: "Пазайздросціш рабочаму чалавеку, які адпрацаваў восем гадзін і ведае, ён нейкую капейку зарабіў. Над аповедам, вядомая рэч, трэба працаваць галавой, мазгамі... а калі ўжо "засвеціць" табе тая капейка, Бог ведае... У мяне такі вопыт. Мо ў каго ёсць лепшы. Узнікае пытанне, а на якія грошы жыву? Мае дзяды і бацькі — з сялян, і я па іх удаўся... За сена даюць малака і грошы — на хлеб. Быў час — сек адной пенсіянерцы дровы. Сам сек, сам на кані вазіў. Бабулі той ужо няма на свеце... (...) Я выбраў волю, каб тварыць. Але яна падносіла і падносіць мне горкія пілюлі. Праўда, калі-нікалі напішу артыкул у раёнку, і атрымаю ганарар у тры тысячы шэсцьсот рублёў. Сумная, але радасць, бо гэта сумленна заробленае. Мае землякі — рабочыя, педагогі — ездзяць у Падмаскоўе на заробкі. Прывозяць дадому па трыста, а то й васемсот

"баксаў". На жаль, няма ў мяне будаўнічай спецыяльнасці... Хто возьме ў кампанію пісьменніка? Гэта ж нейкі іншы чалавек, а не шабашнік..."

Педагогі, значыць, могуць асвоіць будаўнічую спецыяльнасць, каб пракарміцца, а паэт — не, беларучка гэтка. (А падобным чынам, спадар Цішуроў, зараблялі ў свой час і Мінкін, і Мудроў, і шмат хто яшчэ, а Клімянкоў займаецца тым і да гэтай пары, і не ў Расіі, а тут, пад Мінскам. А Валодзя Міхно ездзіць на няблізкую паўштатную работу ў раёнку на ровары... Толя Кудласевіч з прэстыжнай працы на Белтэлерадыё змушана сышоў і працуе слесарам на мінскім заводзе халадзільнікаў "Атлант". Падобныя прыклады можна множыць і множыць...)

Не трэба спадзявацца на аморфную панацею звыш: вось прыедзе "барін", вось дадуць, вось прымуць... Каб пасля не крыўдаваць і не ёрнічаць: "Знаёмая жанчына, разумная, адукаваная, выхаваная, калі мяне не прынялі ў СП, сказала: "Это — судьба...". Яна гаворыць толькі па-руску. Я не веру ў лёс, як не веру, што з чалавекам можа адбывацца толькі дрэннае. Я веру, што недзе ў нейкім тоўстым часопісе ёсць рэдактар, які не назаве мой жудлівы аповед пра жыццё-быццё "замалёўкай". І ён нават наважыцца прапанаваць яго ў друк..."

Як той казаў, было б што, а рэдактар сапраўды знойдзецца. Вось гэтае ШТО, а не чорт ведама што, найбольш мяне займае і хвалюе. Давайце найперш паважаць сябе як творцаў, калі ўжо лічыць сябе такімі. Давайце пісаць (тварыць) не толькі дзеля матэрыяльнага набытку, а для чытача. Іначай — навошта?! А будзе чытач — з'явіцца і адпаведны грашовы стымул.

Надта ж многа заявак на вакантныя сёння месцы Прарока ("небожителя" альбо Месіі, як празвалі прыхільнікі "скураной сферы" Эдуарда Малафеева ў нашым футболе), апосталаў і проста пеўчых і падпявал...

А дзе ж, хлопцы, сам футбол, дзе нацыя?!

Што й казаць як піша Цішуроў: "Негатыўнага хапае. Няма сэнсу прыгадваць розныя крыўды, нахштат таго, што адна раёнка друкавала мае гумарэскі і лічыла, што аўтар абыдзецца без аплаты за працу. Можна, і гэта "Судьба"? Я не напішу рамана, таму што не здольны гэтага зрабіць. Аб'ёмнага не пішу. Але я выбраў волю, каб тварыць. Воля гэта творчая, хоць бываюць дні і тыдні творчага бяссілля і дэпрэсіі, і анічога пакуль што не прыдумаў, каб і службу мець з акладам і пісаць вершы, навелы, нарысы".

На тым і канчаецца артыкул Уладзіміра Цішурова. Можна сказаць, ні на чым... Абрываецца на бязважкіх, пустапарожніх словах... На іх не ўтрымаешся ні з акладам, ні без аклада...

Я разумею драматычную калізію жыцця гэтага небесталаннага паэта з Кругляншчыны. Але які сапраўдны Паэт — без драмы і трагедыі? Галоўнае ў падобнай сітуацыі — не растаптаць чалавечнае ў гэтай жорсткай барацьбе за выжыванне. Без Чалавека творцы не бывае.

Каб нікому болей не даваць падстаў для абразы. А заадно і папярэдзіць сваіх магчымых крыўдзіцеляў, каб яны асцерагаліся трапляць пад нашу нялёгкую пісчую руку падчас нашай абсалютна зразумелай прагі сатысфакцыі абражанага літаратара гонару.

Пакуль спяваюць паэты —
жыццё іх песняй сагрэта.
Дайце паэтам —
па кабінету...
Не палітычнаму,
а — паэтычнаму!
А гэты кабінет-пакой —
ой-ей-ей!..
Свет увесь
і край занядбаны мой!

Леанід ГАЛУБОВІЧ

г.Мінск,
29.06.03 г.

Захарова, 19

РЭДАКЦЫЙНА-

ВЫДАВЕЦКАЯ

ЎСТАНОВА

«ЛІТАРАТУРА

І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва"; EMAIL: gazeta_lim@tut.by.

«НЁМАН», № 6

Выйшаў з друку чарговы нумар часопіса "Нёман". Адкрываецца ён шчырай размовай Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі з кіраўнікамі часопіса "Наш сучасны" Станіславам Куняевым і Аляксандрам Казінцавым. Асноўная тэма гутаркі — саюз Беларусі і Расіі.

У раздзеле "Поэзія" чытачам прапануюцца грунтоўныя нізкі вершаў лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі Валяціна Лукшы "Путешествие во времени" (пераклад на рускую мову Эдуарда Скобелева) і Міколы Мятліцкага "Начало дня, как мира сотворенье..." (пераклад на рускую мову Браніслава Спрынчана). Змешчаны таксама вершы Ніны Шэлдышавай і (упершыню ў "Нёмане") Людмілы Шадукавай. Абедзве патэкі пішуць на рускай мове.

Сярод прозы на гэты раз — новы раман добра вядомага празаіка Міхаіла Герчыка "Оружие для убийцы". Твор сучаснай тэматыкі, які апавядае аб вернасці і подласці, аб тым, як пагоня за нажывай калечыць чалавечыя душы. Друкуецца і заканчэнне рамана Таісы Бондар "Искушение", прысвечанага знакамітай постаці ў гісторыі Беларусі — слаўтай асветніцы Еўфрасіні Полацкай.

Сярод публіцыстычных матэрыялаў заслугоўвае ўвагі артыкул пра рэктара Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта Івана Мартынава "Мертвые сраму не имут". Аўтар узняў лягерачнае мінулае Магілёва, старонкі мужнай абароны горада на Дняпры на пачатку Вялікай Айчыннай вайны, легендарнасць партызанскага атрада С. Грышына. Магілёў заслугоўвае высокага звання горада-ге-

роя, доказна сцвярджае публіцыст. У рубрыцы "Общество. Идеология. Государство" з артыкулам "Православие и власть" выступае доктар філасофскіх навук, прафесар Валяцін Акулаў. "Праваслаўе, — робіць вывад вучоны, — стаіць сягоння на шляху ўстанаўлення "новага сусветнага парадку", таму, выпрацоўваючы дзяржаўную ідэалогію Беларусі, мы павінны гэта цалкам улічваць".

Літаратуразнаўства прадстаўлена артыкулам прафесара Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта Аляксандра Рогалева "Одна русская". Матэрыял прысвечаны жыццю і творчасці графіні Ірына Іванаўны Паскевіч, якая жыла ў Гомелі і першая пераклала на французскую мову раман Л. М. Талстога "Вайна и мир". У раздзеле "Літаратурная критика" Алесь Марціновіч рэцэнзуе палітычны дэтэктыв Мікалая Чаргінца "Тайна Овального кабинета", а Яўген Каршукі — кнігу прозы Раісы Баравіковай "Вячэра манекенаў".

Маючы багатую пошту, часопіс пастаянна змяшчае найбольш цікавыя допісы сваіх карэспандэнтаў. У гэтым нумары ўвазе чытачоў прапанаваны артыкул Вікенція Мыцько, які разважае пра мінулае і сучаснае жыццё Беларусі і выказвае свае меркаванні наконт саюза з Расіяй. Друкуецца і водгук Любові Грамыкі на публікацыю ў "Нёмане" (№№ 1-2, 2003 г.) рамана Сяргея Зайцава "Пепел и снег". У тых, хто яшчэ не прачытаў яго, "наперадзе мора перажыванняў і ўзвышанай радасці", — піша ЯНА. І з гэтай высновай нельга не пагадзіцца.

Міхась ЖУРАВІНА

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

аб'яўляе конкурсы

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску):

- кафедра фартэпіяна старшы выкладчык — 2;
- кафедра тэорыі музыкі дацэнт — 1;
- кафедра канцэртмайстарскага майстэрства прафесар — 0,5;
- кафедра аркестравага дырыжыравання прафесар — 1;
- кафедра спеваў прафесар — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

НОВАЕ ЖЫЦЦЕ «ПЕСНІ»

Свята, прысвечанае выхадзе ў свет кнігі "Песня аб паходзе Ігаравым" (Мн.; Кавалер Паблішэр, 2003) на трох мовах свету — старажытнарускай, беларускай і англійскай, прайшло ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Літаратурна-мастацкае выданне, да працы над якім спрычыніліся дырэктар выдавецтва К. Кацяноўскі, галоўны рэдактар С. Марозава, рэдактар І. Ксяневіч, мастак П. Татарнікаў, пісьменнік А. Бутэвіч, мастацтвазнаўца М. Барзна і іншыя, годна прадстаўляе нашу краіну і яе народ. Усе, хто рыхтаваў гэтую кнігу да друку, расказалі аб значнасці новага выдання. Вечарыну вяла галоўны захавальнік фондаў музея М. Чабатарэвіч. На ёй выступілі лаўрэат Дзяржпрэміі Беларусі, вядомы даследчык В. Чамярыцкі, тыя, хто ўдзельнічаў у рабоце над кнігай. Яны адзначылі, што "Песня аб паходзе Ігаравым" — гэта твор, поўны шчырай чалавечнасці, павагі да асобы. Нездарма ён так высока цэніцца ў многіх народаў, у тым ліку беларускага. Першым перакладчыкам твора на родную мову быў Янка Купала. Адым з першых перакладаў лічаць той, што зроблены народным паэтам Беларусі Р. Барадуліным. "Песня аб паходзе Ігаравым" вельмі актуальна гучыць у пераломныя моманты сусветнай гісторыі. "Багаславілі" новае выданне пляменніца Янкі Купалы Я. Раманоўская і народны мастак Беларусі Г. Паплаўскі.

С. К.

ХОЦЬ І МАЛЫ ЗАЛАТНІК

Выдавецкае таварыства з абмежаванай адказнасцю "Кавалер Паблішэр" парадавала прыхільнікаў нацыянальнай даўніны яшчэ адной цікавай навінкай: толькі што пачыла свет невялічка, кішэннага фармату кніжачка Анатоля Бутэвіча "Мірскі замак". Гэтае выданне падлае пад вядомую прымаўку: "Малы залатнік ды дарагі". Удала падабраны ілюстрацыі, а таксама кароткі, але лаканічны і надзіва змястоўны тэкст даюць мажлівасць атрымаць поўнае ўяўленне пра гэты шэдэўр дойлідства, які першым з беларускіх помнікаў унесены ЮНЕСКА ў спіс сусветнай культурнай спадчыны як з'ява неацэннага гістарычнага значэння. А інакш і быць не магло, бо ў выдавецтве падабраліся спецыялісты высокага прафесіяналізму, а тое што расказаў пра Мірскі замак А. Бутэвіч, які апошнім часам вельмі хораша зарэкамендаваў сябе ў гісторыка-дакументальнай прозе, адразу ж сведчыць на карысць сур'ёзнага стаўлення да тэмы. Хочацца спадзявацца, што "Кавалер Паблішэр" не абмяжуецца гэтай кніжачкай, а і пазнаёміць чытача з іншымі выдатнымі помнікамі Бацькаўшчыны. У перспектыве можа атрымацца цікавая і змястоўная патрыятычная бібліятэчка.

А. М.

ПАРТРЭТ У ГІСТАРЫЧНЫМ РАКУРСЕ

Сапраўды прыемна, што апошнім часам беларускія як дзяржаўныя, так і не-дзяржаўныя выдавецтвы ўсё больш увагі надаюць выпуску літаратуры гістарычнай праблематыкі, пры тым апошнія пашыраюць сваю дзейнасць у гэтым накірунку. А што гэта на самай справе так, можна ўпэўніцца, пазнаёміўшыся з выстайкай "Сучасны партрэт культуры і мастацтва Беларусі", што працуе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. На стэндах выстаўлены кнігі і альбомы, якія ў розных аспектах асвятляюць нацыянальнае мінулае, расказваюць пра выдатных людзей і знакамтыя мясціны Бацькаўшчыны. Сярод іх і такія, што найперш адрасаваны дзецям — "У гасцях у вечнасці" і "Званы Нямігі" А. Бутэвіча, але з большасцю выстаўленай літаратуры з задавальненнем пазнаёміцца самы шырокі чытач: "Дзевяць стагоддзяў Барысава", "Палессе. Фотаздымкі з дваццатых і трыццатых гадоў", "Віленскія замкі" і іншыя выданні.

А. В.

"Добрая проза", — менавіта да такой высновы я прыйшоў, загарнуўшы апошнюю старонку кнігі Анатоля Крэйдзіча "Палескі Напалеон", што пачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура" і стала, па словах Анатоля Казлова, які напісаў да яе прадмову, "творчай удачай аўтара". Гэта "споведзь перад людзьмі" — шчырая і даверлівая, амаль сяброўская, шчодрая на дабрыву і рамантычную ўзніслаць.

І ДАБРЭ ДУША...

Аповесць "Шчасце ў падарунак: Гісторыя адной меланхоліі" — твор надзвычай светлы і чысты. Нібы неба пасля дажджу, ён дорыць асалоду душы, якая скідае з сябе ўсё наноснае, неспраўднае, штучнае, тое, што пастаянна накладвае на яе тлум нашага жыцця.

Галоўны герой аповесці — асоба незвычайная; па сённяшнім часе — нежыццяздольная, бо пастаянна церпіць крах сваёй наўна-гуманістычнай, рамантычна акрыленай "ідэалогіі". Так, па вялікім рахунку Косцік — рамантык, які хоча жыць па законах добра і справядлівасці. Гэта чылы, спагадлівы юнак з надзіва адкрытаю душою, яшчэ добра не навуцаны жыццём, а таму — з поўным правам на памылкі.

Убачыўшы на выскомы вяселлі падчас танцаў "безаблічна-непрыкметную аднагодку Рытку", незапапрабаваную ніводным хлопцам, ён, "статны і на галаву вышэйшы за сваіх аднагодкаў, вясёлы, востры на слова", пранікаецца шкадабай да гэтай "здыхлі" — і запрашае яе, здзіўленую і раптоўна папрыгажэлюю, на танец. Пад кліны прысутных. Ды і маці пасля дачкарае: "ці ты ўжэ сабе характэрнай дзеўкі не знайшоў?" Маўляў, калі ў гэтага "шчуряняці праўнага" бацькі-алкаголікі, то і яна не лепшая за іх. Косцік абурецца тым, што "ўсе гэтак прымітыўна вытлумачылі" ягоную "дабрыву да дзяўчыны, якую лёс зусім не па яе віне абдзяліў знешнасцю".

Аднак расстацца юнак з дзяўчынаю не можа: "Тадзі, на вяселлі, яна зацікавіла мяне, бо самаю няшчаснаю была з усіх запрошаных дзяўчат. Цяпер, пасля гэтых сустрэч, пасля ўсёго, што я ведаю пра яе жыццё, пра яе пакуты, пра бясконыя насмешкі і кліны з яе ды ейных бацькоў, яна завалодала мною, самая непашэнтная ў нашай вёсцы". І юнак жэніцца. Пасля вяселля кідае філфак і становіцца будаўніком. А жонка ператвараецца паступова з "брыдкага качана" ў прыгожую жанчыну, якая ўмела маніпулюе мужам. Ён гэта жа піша ў "газеткі" вершы, прадаставіўшы жонцы магчымасць на-

дзвычай рацыяналістычна распараджацца іх сямейнымі справамі. Рытка аказалася "надзіва ўвішнай, гаспадарлівай" жонкай, аднак вельмі насцярожанай да розных "рамантычных" выбрыкаў. І калі "пісаніну" мужа яшчэ цяжка, то сябра-мастака ні ў якім разе.

Пасля сустрэчы з настаўнікам беларускай мовы і літаратуры Купрэвічам Кастусь канчаткова ўсведамляе, што займаецца не тым, чым хацелася б, да чаго душа горнеца. Ён вырашае вярнуцца на філфак, аднак жонка адносіцца да розных "універсітэцкіх" пагардліва, яна не разумее мужа, для якога матэрыяльны бок жыцця не мае ніякага значэння, бо душа

не знаходзіць выяўлення, а назапашанае ў ёй — выйсця. У гэтым вэрхале будзёншчыны герой заблытваецца ў многіх пытаннях, ён ужо "не здольны адрозніць дабрыву ад зла, вельмісць ад грубасці, высакароднасць ад подласці, узвышэнне ад прыніжэння..." Паўсюль фальш. Адбылася падмена духоўных каштоўнасцей. Кастусём авалодае беспрасветная меланхолія. Ён адчувае сябе лішнім у чужым для яго свеце рэчаў, там, дзе абстрактныя ўзлётны фантазіі асуджаны на смерць. Да Кастуся прыходзіць разуменне таго, што ён усяго толькі "паслухмяны прыдатак", які "працягвае жыццё для яе, цалкам ахвяруючы сабою". І як цяжка прызнацца ёй, "што не кахаў і не кахаю яе", "што свядома пайшоў на гэце прыніжэнне, каб ашчаслівіць бядачку", якая ёю ўжо і не з'яўляецца. Ропі памяняліся. Але горш за ўсё тое, што жонка яго не разумее. Нават не хоча зразумець, бо шчасце для яе — гэта "вялізны дом, дастатак, дагледжаныя мілья дзеткі". Але гэта ж толькі "норма жыцця!" Кастусёў прынцып "найвялікшае шчасце — ашчаслівіць іншага" абвярнуўся ўпаснай трагедыяй. Герой не разумее, чаму жонка не можа цяпер пабудаваць шчасце яму, як ён з "юначай шчодрасцю падзяліў і з ёю". Пакутлівыя развагі над усім гэтым прыводзяць Кастуся ледзь не да вар'яцтва. Але герой у жаніцбе не раскаваецца, ён проста хоча звычайнага паразумення, здзяйснення, нарэшце, сваёй мары. А жонка мысліць прасталінейна, без "адхілення ад нормы" і мужа зразумець пры ўсім жаданні проста не здольна.

Фінал твора мог быць толькі адным — Кастусь здзяйсняе сваю мару, сам, хаця і губляе былую "раскошу". Ён піша...

У нечым галоўны герой аповесці нагадвае селінджэраўскага Холдэна Колфілда, толькі ўжо больш сталага, у момант канфілікту з цэлым светам, на фінішнай прамоў...

Тэма крушэння ілюзій ад сутыкнення з жорсткімі абставінамі — не новая для літаратуры. Але ў А. Крэйдзіча яна выраша-

ецца адметна Герой твора не апусціў рукі, не прыстасавалася, як многія, а здолеў, няхай і запознена, ажыццявіць сваю мару, рашуча пайшоўшы на разрыў з фальшывай прагматычнай "ідэалогіяй".

Згадаем аповесць І. Шамякіна "Гандлярка і паэт". Параўнаем са "Шчасцем у падарунак" А. Крэйдзіча. Судакрананне выдавочнае. Але вырашэнне праблемы рознае. Калі Вольга Ляновіч змагла падавіць у сабе вяршыства рэчыўнага свету, стаўшы душэўна прыгажэйшай, то гераіня "Шчасця..." на гэтую "ахвяру" не пойдзе. Можа быць, час змяніўся. І чалавек паступова страчвае здольнасць жыць па-за "харчовай торбай". Жыццё нашага народа своеасаблівым чынам праецыруецца на жыццё мурашоў у апавяданні "Мурашнік", дзеянне якога адбываецца ля "рудой варушлівай горкі" побач з лясной сцяжынкай. Нягледзячы на нязручнае месца жыхарства, мурашы нястомна працуюць, цягаюць трэсачкі, а пасля візіцёраў (ці ровар преедзе, ці матацыкл) абдуоўваюць сваё жытло занава. Ды яшчэ з большым размахам. Нішто не бярэ іх. Нават трактар. І можа так стацца, што "гэтае зацятае баруканне на сваіх выпаленых уласнымі пякучымі выдзяленнямі пуцывінах" прывядзе мурашоў да небяспекі — "аднойчы мурашнік пахавае пад сабою ўсё навакольнае хвойнік", бо "сваёю абьякавацю і да зла, і да добра, якія чыніць ім чалавек, (мурашы) дэманструюць сваю пагарду да апошняга". Вось такія ў нас негатыўныя рысы нацыянальнага характару...

Герой апавядання "Ерчыкаў слуп" усё жыццё будаваць на сваім двары "мясцовую памяць" — камяніцу, у якую заносіць прозвішчы памерлых жыхароў. Вяскоўцы лічылі Ерчыка дзівакаватым і смяяліся з ягонай недарэчнай справы. Аднак прайшло шмат часу, "на месцы вёскі раскінулася поле. Нішто ўжо не нагадала пра тое, што некалі тут густа цілі вішні ды яблыні, бегала па вуліцы шчабятлівая малеча, мітусіліся заклапочаныя людзі.

Толькі прырэзты ад шматлікіх прозвішчаў слуп непарушна ўзвышаўся над маўклівай бязмежнай роўнядзю. І калі нехта праяжджаў непадалёку па дарозе, абавязкова звяртаў на яго ўвагу і задзіраў галаву, туды, дзе на самым версе было выкладзена прозвішча будаўніка.

Старая ісічна: пражыць жыццё трэба не ўпустаю. Трэба хоць нешта пакінуць пасля сябе на памяць нашчадкам. Не пакінуў — значыць, не жыў. А пакінуўшы — жыў і жывеш.

Паколькі аўтар зборніка працуе журналістам, зусім заканамерна, што асобныя творы прысвечаны "газетнай" тэме. Журналісцкая праца багатая на кур'ёзныя і вельмі смешныя выпадкі. З людзьмі ж працуеш. А. Крэйдзіч дасціпна, падчас з незласлівай іроніяй апісвае пра будні газетчыкаў. Гэтую прысвечана апавяданне "Нічога не здарылася", у якім сябар вырашыў напужаць свайго калега, звонячы на працу і пагражаючы расправай за "няравільна" напісаны артыкул.

У апавяданні "У цягніку" галоўны герой, сустраўшыся са злодзеям, імкнецца яму ўсяляк дапамагчы стаць на правільную дарогу. Не атрымаўшыся. Ад чаго сэрца не на месцы...

ЦНАТЛІВАСЦЬ ПАЧУЦЦЯ

У беларускай літаратуры ёсць празаічныя творы, прысвечаныя студэнцкаму жыццю (узгадаем, напрыклад, "Інтэрнат на Нямізе" І.Навуменкі, "Бацька ў калаўроце" Р.Семашкевіча або "Гісторыю хваробы" А.Федарэнікі). Але тут мы маем справу з цэлай кнігай студэнцкай прозы, напісанай студэнткай філфака БДУ Аксанаў Бязлепкінай, якая з'яўляецца сучаснай, свядкай, а магчыма, і саўдзельніцай апісаных жыццёвых рэалій.

Герой Аксаны жывуць у студэнцкай стыхіі, штодня шпацыруючы адзіна на кананавым шляхам "дом (або інтэрнат) — універсітэт-бібліятэка". Мяркуем, рысы свайго характару празаік часткова ўвабодзіла ў вобразы Улі ("Улліяна, альбо Нарадзі ў сабе гейш") і тапенавітай студэнткі з нестандартнымі падыходамі да аналізу хрэстаматычных твораў ("Моцарт і Моцарт"). Вобразы выкладчыкаў вар'якуюцца ад яскравых творчых асоб (Крыльцо "з німба над галавой", ён жа "бог у імпрэсіянізме" і Каляда — навазьялены Уліні бацька) — да шабланістаў, якія, аднак, добра ведаюць свой прафмет. У студэнцкіх інтэрнатах публіка таксама разнастайная: на фоне шэра звычайна-правільных тут ёсць і каларытныя асобы — алкаголікі, плейбоі, сексбомбы і творчая багема. Маладыя людзі на занятках і ў кулуарах спрачаюцца пра лінгвістычныя праблемы: як правільна казаць — "іншыя" ці "іншыя", "інтэрнат" ці "гуртажытак", "тамада" ці "маршалак".

Аўтар назіральна-праўдзіва, з гумарам, параўноўвае студэнтаў, якія са званком адразу вылятаюць на калідор, — з прускамі, якія пры ўключэнні святла разбяга-

юцца ў розныя бакі. Для знешняй і ўнутранай характарыстыкі сваіх персанажаў Аксана не шкадуе яскравых дэталей. У яе ёсць "кабета самалётных габарытаў" і "з курынай дупкай", мужчына "гальштукаў і строгіх касцюмаў" і яго супрацьлеглыя па характары каханая — бяскаронная "шакіруючая непасрэднасць", "плейбой філфакаўскага інтэрната", абьякавы да вучобы, і яго каханая — сціпная выдатніца. Кемлівыя студэнты самі знаходзяць спосабы псіхалагічнага ратавання ад крыўдаў на выкладчыкаў: "Па-першае, жыць, па-другое, павесіць фотаздымак Каляды на сцяну і кідаць у яго дроцікі"...

Персанаж Аксаны — Улліяна, таксама пачынаючы празаік, якая апісвае інтымныя сцэны для прыцягнення ўвагі чытачоў і якая "ў жыцці нашмат лепшая і прыстойнейшая, чым у творах". Аднакурснік Ваня ўхваляе кідкую назву яе твора "Стогны моцнага мужчыны", якой яна падманвае ўжо зацікаўленага чытача: "пакуль ён разбярэцца, што ў цябе там усё цнатліва, як у манастыры, будзе позна".

Можна назваць Аксану добрай вучаніцай Адама Глобуса, але з больш сціплай і прыстойнай манерай апісання сексуальных фантазій персанажаў. Інтымныя сцэны і казусы, дастаткова смелыя і фривольныя, маладая пісьменніца паказвае лёгка, весела і не збіваючыся на пошласць. Улліяна размяжоўвае інтымныя сцэны рэальныя і прыдуманія для твора цнатлівай дзяўчынай, альбо секс на практыцы і ў тэорыі: "Досвед можа быць і чужым! Гэта па-першае. А па-другое, той, хто ў нашым узросце актыўна наза-

пашвае досвед, на жаль, не хоча гэты досвед апісаць. /.../ ...калі ты апісаў тое, што было, — гэта журналістыка, а калі тое, чаго не было, — гэта мастацтва". Тэарэтычнае спасціжэнне інтымнае было і ў Даніка ("Забойства ў студэнцкім інтэрнаце"): "Па ўласным жаданні дзяўчаты перад ім не распраналіся, бо за хлопца не лічылі. Таму ён пісаў вершы па мэтавах таго, што яму расказваў ягоны сябар Санька, паспяхова пазі і палюбоўнік". Творчае крэда аўтара выяўляецца праз словы Улі: "...чорт з ёй, рэпутацыяй, твор даражэй". Гэта фраза нібыта кідае выклік тым пісьменнікам, якія баяцца падацца "сексуальна-заклапочанымі", нібыта яшчэ "пры жыцці рыхтуюцца да кананізацыі".

Аўтар ставіць сваіх герояў у праблемныя сітуацыі, з якіх яны знаходзяць нетрадыцыйнае, асэнсаванае выйсце. Так, напрыклад, студэнткі выконваюць заданні выкладчыкаў: трэба апісаць чарнільніцу на васьмі старонках — "Я напішу, што чарнільніца была люстраная, і апішу інтымную сцэну, якая будзе адлюстроўвацца на яе паверхні".

Апісанне інтымных сцэн — гэта і даніна працяглай сусветнай літаратурнай традыцыі (у беларускай выявілася прыкладна на пачатку 90-х гг. мінулага стагоддзя), і дагэдняне густам чытачоў. Так, Улі пафасна прамаўляе: "І я мушу яго [чытача. — Т.Б.] зацікавіць! Чым? Усім, чым магу! Трэба пазбавіць беларускую літаратуру цнатлівасці!" Да таго ж "хлопец у ложку — гэта свята, а беларускамоўны хлопец у ложку — нацыянальнае свята!" Сексуальныя фантазіі аўтара цнатлівага тыпу і

Мастак Стаўровіч з апавядання "Партрэт" прыйшоў восеньскай парою ў здзіцелы парк, каб намалюваць карціну — стары напаяўрабаваны мур. Аднак праца не ішла. За гады жыцця душа страціла чысціню, "шчырую ўражлівасць". Нечакана паявілася жанчына, спітая і неахайна апранутая. Яна села на лаўку і бясконда курыла. І Стаўровіч пачаў маляваць, "страціўшы пачуццё часу, пачуццё рэальнасці"... А калі нарэшце праца была скончана, і жанчына зірнула на партрэт, то сябе там не пазнала: "некуды ўдалеч глядзела натхнёным позіркам статная дагледжаная маладзіца", седзячы "на беласнежнай лаўцы, паклаўшы адну руку на яе спінку, а другою вітаючы некага далёкага..."

Жанчына і праўда была некалі такой. Толькі вось жыццё хутэй за ўсё не склалася, пайшло наўскасяк, але лёс кабеты нам невядомы, ён за кадрам.

А мастак, узрушаны партрэтам, ляжаў на траве і глядзеў у вачэрняе неба. Ён плакаў... Вобраз неба часта паўстае ў творах А. Крэйдзіча. Яно выступае сімвалам ісціны ў "апошняй інстанцыі", прычым ісціны недасягальнай. Гледзячы ўверх, глядзіш на самога сябе. Некаторыя героі аўтара імкнуцца туды, нібы хворы да паратунку.

Тэма кахання і сямейных адносін узнімаецца ў мастацкіх творах "Чорная вавёрка", "Шчаслівая ты, Ленка", "Фантазія на тэму кахання", "Смех", "Плюшавае сабачаня", "Хуліган". Прычым у кожным, здаецца, бытавым сюжэце А. Крэйдзіч знаходзіць нешта прыўзнята рамантычнае, лірычна-ўзнёслае, тое, ад чаго жыццё прыгажэе, харашэе душой чалавек.

Праблема бацькоў і дзяцей вырашаецца ў апавяданні "Баравы мёд", калі бацька прыязджае да дачкі ў горад з харчам, але трапляе не ў зручны час — хутка павінны быць госці, а за бацьку перад імі дачцэ няёмка. Запэцканы спок мёду на стале сярод крышталю і фарфору выглядае чужым. Гэта дакор за страту памяці і павагі перад роднымі. І дачка не вытрымлівае, даганяе бацьку.

Даволі цікавымі аказаліся два апошнія апавяданні зборніка — "Разграфаваны сшытак у белай вокладцы" і "Мухамор". У першым — мужчына выпадкова сустракаецца з даўняй знаёмай, некалі "круглай" выдатніцай, пасля адказным работнікам на высокай партыйнай пасадзе, а цяпер — прастытуткай для выбранных. Аўтар з псіхалагічнай дакладнасцю раскрывае прычыны маральнага падзення жанчыны, прыводзіць яе дзённік у якасці пацвярджэння той думкі, што нават разумеючы свае памылкі, чалавек усё роўна знаходзіць апраўданне сваім дзеянням, бо па натуре ён эгаіст. Жыццёвая філасофія гераніі церпіць крах.

Творы А. Крэйдзіча псіхалагічна заглыбленыя, яны патрабуюць настойлівай працы думкі. Пра тое, як нават у загрубелай і "непрабываемай" ад цяжкага жыцця душы ёсць месца для спагады, расказвае апавяданне "Мухамор".

Чытаючы творы А. Крэйдзіча, знаходзіш у іх нешта шукшынаўскае — добрае, запамінальна-яркае, вечнае. Яно і ў каларытнай, вобразнай мове, і ў выразнай лірычнай плыні, у духоўна чыстым каханні, псіхалагічна дакладным партрэце, рамантычна настольным пошуку спрадвечных ісцін... Нічога лішняга. Усё да месца. Аповед цяжэ спакойна, плаўна, даверліва. Як і павінна быць у добрай прозе, ад якой і душа дабрэе.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

яе гераніі Улі — гэта і выява сублімацыі — ператварэння нерэалізаванай сексуальнай энергіі ў творчую. Каб сублімацыя адбылася, лепш энергію жарсці акумуляваць у сабе, а не расстрачваць, каб сублімаваны твор атрымаўся паўнаартасным па сваёй энергетычнай моцы (успомнім з фізікі закон захавання энергіі). Адсюль заяўлена намі ў назве рэцэнзіі "цнатлівая сексуальнасць" Аксаны Бязлепкінай і яе любімых гераній, прататыпам якіх, мабыць, з'яўляецца яна сама.

У сваёй дэтэктыўнай прозе аўтар спрабуе правесці фактычнае і псіхалагічнае даследаванне сітуацыі забойства маладых асоб, з якіх адзін загінуў ад удару тэніснага мячыка па соннай артерыі, другую, калі тая стаяла на роўнях, падбіла машына, трэці прываліўся ў каналізацыйны люк. Аўтар адказвае на пытанне: "Чаму людзі пішуць дэтэктывы? Ім альбо ёсць, што сказаць (калі пішуць міліцыянеры), альбо ёсць, каго забіць. Напрыклад, маеца вораг ці проста непрыемная асоба. Аўтар забівае свайго героя, потым шкадуе яго і пераносіць такія свае пачуцці на прататып".

Аксана добра валодае майстэрствам псіхалагічнага аналізу, плячэння інтрыгі, закручвання сюжэта, індывідуалізацыі мовы і характараў персанажаў, у яе выдатнае пачуццё гумару і багатае ўяўленне. Дыялогаў у кнізе больш, чым апісанняў, што дынамізуе працэс яе прачытання і адпавядае лаканізацыі амаль усіх літаратурных жанраў пад уплывам шалёнага тэмпу XXI стагоддзя. Гэта добрая студэнцкая проза, займальная і інтэлектуальная (з папраўкай на ўзрост аўтара). У Аксаны Бязлепкінай дастаткова вялікі энергепатэнцыял працаздольнасці, страсць да творчай сповядзі перад аркушам паперы ці дысплеем камп'ютэра. А гэта нямапа для працаіамага дэбюта. Як аўтар прызнаецца, "я пішу, бо не магу не пісаць! /.../ Натхненне не задушывае, нават калі яно перашкаджае запісваць лекцыю..."

Таццяна БАРЫСЮК

КРЫТЫКА

Ёсць у нас на Палессі вёска Ведрыч, у якой жыў і тварыў вядомы беларускі паэт, празаік, публіцыст, педагог Уладзімір Верамейчык. Мне пашчасціла ўбачыць яго даўно, яшчэ ў гады майго студэнцтва ў Мазырскім педагагічным інстытуце, куды паэт прыезджаў на наладжаную ў яго гонар вечарыну, чытаў вершы, гаварыў са студэнтамі... Жыццё маё склалася так, што творчасць У. Верамейчыка стала для мяне лёсавызначальнай, блізкай і зразумелай, хоць асабіста з гэтым чалавекам я не была знаёма. Другой сустрэчы з паэтам, на жаль, не адбылося, бо 26 снежня 1999 г. сэрца Уладзіміра Міхайлавіча перастала біцца, але сувязь мая з земляком-палешуком і яго творчасцю стала больш моцнай, духоўнай, калі я стала аспіранткай Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны. Я запамніла на ўсё жыццё гэтага адукаванага, ветлівага, красамоўнага, з глыбокім пачуццём гумару, вялікага чалавек з добрымі і чамусьці сумнымі вачамі...

Гэты не разгаданы раней сум я імкнуся зразумець па сённяшні дзень. Магчыма, яго прычына ў перажытых гэтым чалавекам жыццё-

Яна ніколі не адпусціць
Цябе з хмурынкай у вачах.
Як дываны, пугі раскіне,
Падорыць небу сваю сіню
І рыбы на кручок накіне
На юшку царскую усім [1, 7].

У гэтым сэнсе мэтазгодна заявіць пра коласаўскія традыцыі ў паэзіі У. Верамейчыка, у асэнсаванні вобраза Прыпяці ў прыватнасці. У Я. Коласа ("Дрыгва") рака — разумная працаўніца, дужая, спакойная, ураўнаважаная і лагодная, як і самі палешукі і беларусы наогул. Але гэта да той пары, пакуль над яе хвалюмі не пранясецца вецер. Над коласаўскай Прыпяццю тады знікаюцца навальнічныя хмары, чуюцца раскаты грому, рака хмурыцца, злуецца, "сярдзіта шпурляе чаўны і чайкі-душгабкі", робіцца страшнай. Неўтаймаваныя сілы разгневанай Прыпяці паказвае і У. Верамейчык:

Вецер сена скубе на пароманьяўклюдях,
Перад бураю Прыпяць
наморшчыла твар.
Каля Юравіч голасам, поўным
прастуды,

«СПЛЫЛА ПА ПРЫПЯЦІ У ВЕЧНАСЦЬ МАЛАДОСЦЬ...»

вых пакутах (як вядома, у 1991 г. ва ўзросце 25 гадоў трагічна загінуў адзіны сын паэта, а праз два гады памерла мама У. Верамейчыка Соф'я Данаілаўна Збароўская). А можа, асабісты фізічны боль не даваў спакою (паэт цяжка хварэў, перанёс некалькі аперацый). Ды і пастаянныя клопаты педагога, дырэктара школы пакідалі свой адбітак на здароўі Уладзіміра Міхайлавіча... Не ўсё было гладка і ў творчым плане. Так, выхаду ў свет сваёй кнігі баек і сатырычных вершаў «Магарыч» (1994) паэт чакаў больш за 15 год, пакутаваў ад цензуры і вобыхаў (пра гэта пісаў А.Кудравец у «ЛіМе», 2000, 4 лютага).

Але час ідзе, і сёння я вельмі ганаруся тым, што ў 2001 г. імя Уладзіміра Верамейчыка нададзена школе ў вёсцы Ведрыч Рэчыцкага раёна, дзе ён 35 гадоў працаваў дырэктарам.

Уладзімір Верамейчык — аўтар шасці паэтычных зборнікаў. Яго паэзію вызначае паэтычная вартасць, сур'езнасць праблематыкі, удумнае стаўленне да радка, умненне ставіць на першы план самае істотнае. А яшчэ што ўразіла мяне, — гэта вернасць паэта аднойчы абранай тэме, аднаму скразному вобразу ўсёй яго творчасці — вобразу Прыпяці. «Прыпяць» — так назваў У. Верамейчык сваю першую кніжку, якая выйшла ў свет у 1973г. і стала яго паэтычным першаўкосам. Паэта натхняла палеская рака-прыгажуня, сімвал мужнасці і чалавечнасці беларусаў. Гімнам Прыпяці стала ўся творчасць паэта, да яго апошняга радка, пра што засведчылі ўсе наступныя зборнікі паэзіі У. Верамейчыка: «Яснасць» (1978), «Люблю!» (1981), «Клянуся Прыпяццю» (1988), «Ліхаўня» (1997). Яшчэ першы зборнік паказаў, што ў беларускую літаратуру прыйшоў аўтар з даволі выразнай грамадзянскай пазіцыяй і ўласным бачаннем свету, здольны чуйна рэагаваць на шматлікія жыццёвыя з'явы. Але ўвесь час паэт лічыў меркай чалавечнасці і маральнасці раку маленства.

Прыпяць — увасабленне магутных сіл нашага народа, сімвал цяроўнасці і мужнасці. Як і самі беларусы, яна добрая, цяроўная, гасцінная, шчырая:

Пачынаюць грамы агалошваць абшар.
На прасторах ракі разлятаецца рэха,
Падбіраюцца лёскаты грому сюды.
Калі ў дождж рызыкнеш
Прыпяць ты пераехаць —
Поўны човен збярэш дажджавое вады [1, 5].

Але, паказваючы Прыпяць гнеўнай і страшнай, Колас не забываецца і на яе чалавечнасць. Хвалюе сваёй нечаканай вобразна-эмацыянальнай трапнасцю і жыццёвай пераканальнасцю параўнанне Прыпяці з маці. Многія пісьменнікі параўноўвалі раку з маці, але толькі Колас сэрцам адчуў новы вобраз: рака "голосна ўсхліпвае ў прыбярэжных чаратах, як маці ўскрай магіль, дзе пахаваны яе дзеці". Ужо ў гэтым прыкладзе добра падкрэслены жаночы пачатак Прыпяці, незвычайна прыгожай, мяккай, ласкавай.

У Верамейчыка таксама Прыпяць ачалавечаная, персаніфіцыраваная. Знітаннасць паэта з радзімай, з ракой маленства вылілася ў вобразы Прыпяці-дзяўчыны, Прыпяці-жанчыны: "... А сонца гаспадарыць над усім, / І Прыпяць усміхаецца дзяўчынай", "Непрыкметна Прыпяць спаць лягла / Спрацаванай стомленай жанчынай. / Каб яна спакойна спаць магла, / З туманоў хтось коўдру ёй накінуў".

Прыпяць у мастацкім асэнсаванні У. Верамейчыка — гарэзлівая і сур'езная, вясялая і сумная, працавітая і святочная. Вада ў рацэ нашай гаючая, а сама Прыпяць — добры лекар ад усіх хвароб фізічных і пакут душэўных, таму ў яе паэт і просіць здароўя, чэрпае ў ёй натхненне і творчыя сілы:

Прыплыві, падхапі і нясі мяне,
Прыпяць,
Калі зноў я прыйду да тваіх
берагоў,
Дай з далоняў гаючай вады
тваёй выпіць,
І мне хопіць здароўя на сотні
гадоў [1, 5].

Верамейчыкава Прыпяць — істота, якая па-чалавечы перажывае, хвалюецца, жадае лірычнаму герою вершаў узаемаразумення з каханай, спадзяецца, што яшчэ не ўсё страчана: "А мо яшчэ не ўсё

прапала? / Не ўсё. Бо Прыпяці адчай / У нашых сэрцах захлынецца" [4, 166].

Выступаючы ў абарону адданасці роднай зямлі, вернасці ёй, паэт вышэй за ўсё ставіць гэтыя якасці і ў адносінах да любімай ракі. Час ідзе, мяняюцца людзі і ўлады, а Прыпяць не здраджвае Беларусі, верная свайму рэчышчу і справам: "Цвітуць палесткі даўняе тугі, / А Прыпяць не выходзіць з берагоў" [1, 23].

Якую б тэму ні закрануў У. Верамейчык, якую б ні вырашаў праблему, скразным вобразам з'яўляецца вобраз Прыпяці. Праблемна-тэматычная шырыня паэзіі У. Верамейчыка, яе агульначалавечы характэрныя гравітацыйныя на рэгіянальных каранях. Прыпяць — рака Палесся — лёсавызначальны ключ у раскрыццё любой тэмы вершаў паэта. У інтымнай лірыцы Прыпяць або атажсамліваецца з каханай, або наогул для лірычнага героя стаіць на першым месцы: "Любімая, спіце... / Яшчэ не прачнулася Прыпяць... / ... Сасніце што-небудзь. / Напрыклад, над Прыпяццю сад".

У. Верамейчык у сваіх вершах зборніка "Ліхаўня" (1997) імкнецца даць рэалістычны аналіз рэ-

чаіснасці, удумваецца, аналізуе прычыны чарнобыльскай аварыі, асуджае нядбайныя адносіны да чалавек і прыроды, бюракратызм, меліярацыю.

Наогул, усе патаемныя жаданні паэта так ці інакш звязваліся з Прыпяццю: "Апошняю рэчку хачу пераплыць / Не Лету, а Прыпяць", "... Няхай мяне хаця вартаўніком / У Мазыры ля Прыпяці прызначыць".

Паэт абагаўляе родную рачулку, складае ёй гімн, прывячае ўсё сваё жыццё служэнню Прыпяці. Толькі шчыра закаханы патрыёт, сапраўдны сын сваёй зямлі, паэт-паляшук мог напісаць шчырыя радкі-присяганне, якія сталі яго жыццёвым крэда і візітнай карткай усёй паэзіі:

Клянуся Прыпяццю — і Слуху,
і Славечнай,
І Пціччу, што з'ядналіся ў ёй,
Клянуся Прыпяццю — маёй
кальскай вечнай
І радасцю нязмеранай маёй.

Клянуся Прыпяццю — як іменем
любімай,
Што я шапчу з лірычнага чаўна.
Клянуся Прыпяццю ...

А Прыпяць, як Радзіма,
Адна — у свеце. І ў мяне — адна.

А. ВАНЬКОВІЧ

г. Мазыр

ПОСТАЦІ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

1903
1997

Была
Ты,
ёсць
і будзеш,
Беларусь!
100

20 верасня гэтага года споўніцца 100 гадоў ад дня народзінаў выдатнай беларускай паэтки на эміграцыі Наталлі Арсенневай. З нагоды юбілею ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" выпуціла кішэнны календарык (дызайн мастака Ігара Марачкіна) з выявай Наталлі Арсенневай і словамі з яе верша "...была ты, ёсць і будзеш, Беларусь!" Выкарыстаны невядомы фотаздымак віленскага перыяду жыцця паэтки з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва, які нідзе дагэтуль не друкаваўся.

Тое ж ГА ТБМ адзначыла 120-я ўгодкі нараджэння таленавітага беларускага пісьменніка, выдатнага

1883
1944

Францішак Аляхновіч

грамадскага дзеяча Францішка Аляхновіча выпускам таксама кішэннага календарыка. Выкарыстаны графічны малюнак А. Медзыхлоцкага "Ф. Аляхновіч" на фоне Салавецкага манастыра. Пазначаны гады жыцця (1883—1944) ды змешчана сімволіка ТБМ.

Запытвайце новыя выданні ТБМ у цэнтральнай сядзібе таварыства, што на вул. Румянцава, 13 у Мінску.

Ірына ЛЯКСЕЕВА

Генадзь Пашкоў

ПОЛЕ ЛЮБВІ

Не багата адмерана жыць.
Ды кажу, паўтараю бясконца:
Мы прыйшлі на Зямлю,
каб любіць
і рассыпацца кроплямі сонца.

Я ішоў насустрач свайму дню,
але ты сустрэлася ў дарозе.
Думаў я, спакусу адганю.
Спрабаваў, ды толькі не ўдалося.

І стаю на росхрысце вятроў,
збіты спанталыку, ахмялелы.
Ледзь тваіх крануся валасоў —
патанаю у завеі белай.

Быў шлях акрэслена прамы
і жыць-тужыць была ахвота.
Ды саступілі раптам мы
са шляху ў зорнае балота.

І ўжо не хочацца на шлях,
дзе цвёрды грунт гарантаваны.
І кожны,
як падбіты птах,
не асэнсоўвае раны.

Што за свет нечаканы такі?!
Чаму рэзкая лёсу паходка?
Мы ў стыхійных патоках ракі.
Мы — сляпыя.
І ў нас адна лодка.

Толькі ў свеце зямным —
не адны.
Нас трымаюць нябачныя ніці.
Спавілі, павязалі яны,
каб не ведалі мы, як далысці.

Тыя павязі не рассячы
у нязнанай,
трывожнай дарозе,
бо нікому яшчэ
уцячы
ад самога сябе не ўдалося.

Куды плысці?
Куды веславаць?
Дзе шукаць малітоўныя словы?
І як душы свае ратаваць
у стыхіі такой выпадковай?..

— Я не хачу цябе любіць... —
Пуціла дым замілавана. —
Я не магу, калі баліць
душа развержанаю ранай.

Я не магу цябе любіць:
любоўю змучана нямала.

— А як жа быць?
А як нам жыць,
калі душа ў снягах адтала,
і закруціла сіні вір,
і ўскаланула акалоткі,
і перамельваючы жвір,
ідзе стыхійнаю паводкай?

Хоць позна перасеклі мы
жыцця зямныя пуцявіны,
але ж чаму глушыць грамы
у сэрцах збліжаных павінны?..

Плод вінаграднай лазы,
неба з'яднала што з глебай,
мы на глытку тры разы
вып'ем, а болей не трэба.

Разам з шампанскім
я вып'ю цябе,
падараваную сонцам.
Сэрца маё аб тваё, чуеш, б'е
звонам у небе бясконцым,
дзе усё расквечана

бурнай вясной,
зорамі Вечнасць іскрыцца.
Хіба мілей што мелодыі той
можа яшчэ нарадзіцца?..

На роўным полі,
як на зорным полі.
Калі глядзець хоць крышачку
з гары,

ля Раўнаполля
на шырокай волі
паводка расплываецца зары.

Любімая,
цалую твае вочы,
дзе ўсе сюзор'і змесціліся ледзь.
Мне гэтак мала тумановай ночы
цябе спасцігнуць...
Хоць бы зразумець...

За ўсё, за ўсё,
што дорыш,
падарыла,
у далечы,

як зорамі імжыць,
я, птах святальны,
апякаю крылы,
ды не магу па-іншаму пражыць,
без тваіх рук,
без вуснаў,
без гарачай,

ля сэрца захмялелай,
цішыні.
...Не пазнаю,
што знойдзена,
што страчана?

Дзе ночы ясназорыя?
Дзе дні?..

У Варшаве дождж...
Па ўсёй Еўропе
нізкія, панылыя дажджы.
Дзе ты, мая мілая, далёкая?
Хоць бы слова з далечы скажы.

Не, не ўпадак сіл,
не безнадзейнасць,
не хандра начная,
не адчай, —
гэта сэрца-жаваранак дзеіць:
шлю пасланне, —
ты яго страчай,
хуткаю маланкай між аблокаў,
ракатлівым громам у начы.
... Сні, мая любімая, далёкая.
Буду сон твой сёння берагчы...

Гадзіну ірвуся цераз лясы,
праз рэкі, палі і балоты.
— Абанент не даступны... —
мабільнік басіў.

— Дзе ты?..
Дзе ты?..
А вось дзе ты... —
З глыбіняў зялёных

лясоў і балот,
з ягадніку расквітнелага:
— Я слухаю цябе... —
з электронных сот,
а далей — гудкі,
павалока белая

туманнага кужалю,
зорных шляхоў,
чаромхі ап'янелай.
... Шукаю твой голас,
мелодыю слоў
у далечы заружавелай.

— Ты чуеш?..
Люблю! — шлю пад зоркавы дах.
Каханая слоў тых не чуе.

Адно спадзяюся:
спагадлівы птах
пра ўсё ёй пасля правяшчуе.

Месяц ішчаслівага ўзлёту!
Млее, хмялее душа!
Потым?
А што будзе потым?..
Вып'ем, што ёсць, спярша!

Перадсвятальным пажарам,
Поле Любві, паруй.
Нас, неразумных, за чары,
Божа высокі, даруй!

Раніцою з прамяністай верай
да цябе пастукаюся ў дзверы.
Зазірну ў зялёнае прадонне.
Там душа адразу і патоне.

Дакрануся рук і мілай шчочкі.
Пацалую раз і два разочкі.

Вершы напішу я ў твой блакноцік.
Пачытай, пацешся, мілы коцік.

КРЫНІЦА

Ты была першароднай крыніцай.
Ды, напэўна ж, ужо не яна.
Я прыпаў у дарозе напіцца.
Схамянуўся, не ўбачыўшы дна.

Столькі розных
з цябе папіла,
прагна,
похатна,

як арда.
Прахадным называлі —
"мілай",
покуль звонкай была вада.

Адзарылася.
Ціха бруціцца
ля валуння
журботная ніць...
Страшна, боязна мне напіцца:
канчаткова б не замуціць...

Хуліганам абзавеш,
як зрыфмую штосьці.
Хай сабе свавольны верш —
не адымеш досціп.

Я зусім не хуліган.
Толькі так здаецца,
бо адзіны мой наган,
гэта — маё сэрца!

Ты на тым баку вясёлкі.
Я на гэтым.
Дажджу вострыя іголки
гнуцца ветрам.

Без цябе стаміўся так!
У адчай
пад вясёлкай,
бываюць знак, —
лямант чаек.

Светлаззянне...
Прэч, туга!
Іду прама.
Каляровая дуга
наша брама!..

Усё добра
у нас,

усё чынна:
я не хлопец,
а ты не дзяўчына.
Памілуемся...
Памаўчым...
Ты закурыш,
пускаячы дым.
Я раслаблюся
у знямозе...
Добра нам
у адной дарозе...

Эх, дарога!
Дарога!
Дарога!
Я прашу цябе толькі
аб тым:
зберажы
ад пачварліва-злога
гэты час,
гэтых нас,
гэты ўздым.

1

Амаль у адзін і той жа час з пункта "А" (Чарнігаў) у пункт "Б" (Гомель), і насустрэч, выехалі два чалавекі: дацэнт факультэта славянскіх моў Чарнігаўскага ўніверсітэта імя Т. Шаўчэнка Васіль Будзёнаўскі і дацэнт кафедры беларускай літаратуры Гомельскага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны Віктар Ярась, абодва былі ў строгіх касцюмах, пры гальштукіх і абодва з'яўляліся прызнанымі паэтамі, членамі творчых саюзаў сваіх незалежных з нядаўняга часу краін. Васіль Будзёнаўскі ехаў у гасці да Віктара Ярася, а Віктар Ярась — да Васіля Будзёнаўскага. Славяне сябравалі. І даўно. Таму пра паездку адзін да аднаго нават не дамаўляліся, яны рабілі гэтак і раней, сабраліся... і паехалі. "Няхай Васілю будзе сюрпрыз!", "Няхай Віктару будзе сюрпрыз!" Колькі разоў так яны ўжо рабілі, і нічога — прамашак не было: заўсёды сустракаліся, як і мае быць, на належным узроўні. Поціск рук, абдымкі, а з моцных напойў не бралі ў рот ні кроплі. Плюньце таму ў вочы, калі кажучы, што паэты п'юць занадта, меры не ведаючы, як вярблуды перад спёкай — прызапас. Гэтыя не п'юць. Ні кроплі. Для многіх, мусіць, і сапраўды цікава — а навошта ж яны тады збіраюцца, ездзяць у гасці адзін да аднаго? Што, ім больш няма чаго рабіць? А яны ездзяць, бо ім, відаць, нешта ж во цікава разам. І не лічаць сябе дзівачкамі.

2

Васіль Будзёнаўскі білет на аўтобус купіў загадзя, бо ведаў: у суботу шмат гандляроў-торбачнікаў стараецца трапіць у Гомель, аўтобус жа, як вядома, не гумава. Жадаючых паехаць да беларусаў на базар было зашмат і на гэты раз. Што вязуць браты-ўкраінцы братам-беларусам? Вядома ж: сала,

сумкі ў сумку, з пакета ў пакет розныя скруткі, пакецікі, пакункі... І так амаль усю дарогу, пакуль будуць ехаць да мытна, корпаліся, бы жукі. Адчувалася, што яны хвалююцца. І яшчэ тое, што амаль усе яны старыя знаёмыя. Паміж сабой.

Васіль Будзёнаўскі паспрабаваў заснуць — не атрымалася, галаву таўклі розныя думкі, ён адчуваў радасць ад блізкай сустрэчы з беларускім сябрам. Успамінаў і сваё жыццё. Нешта лагодзіла душу, нешта пакідала прыкры, прагорклы напамінак. Але ж жыццё ішло, ідзе і будзе, трэба спадзявацца на тое, ісці. Выдаў адзінаццаць кніжак вершаў, выгадаваў сына, а цяпер пеціць ўнука. Выкладае ва ўніверсітэце. Праўда, за кандыдацкую нават не браўся. А навошта? Што новага, карыснага, патрэбнага людзям, разважаў, ён скажа? Атрымоўвалася — нічога. Тады навошта псаваць і свой час, і час людзей? Лепш напісаць кніжку вершаў. Гэта ў яго выходзіла добра, а трэба рабіць заўсёды тое, што атрымоўваецца. Да таго ж і выкладчыкам ён быў ад Бога — на яго лекцыях студэнты адсутнічалі толькі па нейкай важнай прычыне. Мала хто ведаў, што Васіль Будзёнаўскі пераклаў на сваю родную мову Біблію. Цалкам. Пакуль ён не надрукуе яе, мала хто, мусіць, і паверыць. А ён зрабіў такую працу! Уяўляў, як пахваліцца Віктару Ярасю, і той вохне ад здзіўлення: няўжо! Так, братка-беларус, так.

Была і яшчэ адна мэта ў паэта і навукоўца — набыць у Гомелі мінеральных угнаенняў. Хоць кіло з дзесяць. На дачныя сотні сыпануць трэба, а то ж каравяк дорага каштуе і купіць сёння з ягонымі грашыма не па кішні. Перад самой мытнай Васіль Будзёнаўскі папытаў у таго хлапца ў кепцы і з прарэхай у роце:

— Кажучы, там ёсць угнаенні. Комплексныя. На базары ў пакетах. Не сустракаў, часова?

— А ты схадзі, схадзі, — параіў Васіль Будзёнаўскі.

— Жартуецца? — зноў паказаў яму бяззубы рот хлапец.

— А відаць, і так...

— Засмяюць.

— Могуць. І праўда — могуць.

Стоп: мытна. Пасажыры аўтобуса сцішыліся, і неўзабаве прапаршыч-пагранічнік, загадаў падрыхтаваць пашпарты для праверкі. Калі ласка. Працэдура знаёмая. Ён моўчкі разглядваў пашпарты, вяртаў іх уладальнікам, а загаварыў толькі, калі ў ягоных руках аказаўся пашпарт, які падаў яму Васіль Будзёнаўскі. Пагранічнік звернуў картку па пашпарце, зноў паглядзеў на яго, загадаў:

— Выходзьце. У вас чужы пашпарт.

Васіль ТКАЧОЎ

ГУЛЬНЯ

алеі, марачнае і таннае віно, маргарын, сметанковае масла, а таксама — шкарпэткі, майкі, трусы... Усяго патроху. А выгода, мусіць жа, нейкая ёсць, калі не ўперціся з-за іх у той аўтобус такім воль сціплым і — не яго бяда! — вядомым людзям, як паэт і выкладчык Васіль Будзёнаўскі. У Гомелі, дарэчы, ёсць праспект Краўчука — дарога ад чыгуначнага (а побач і аўта) вакзала да цэнтральнага гарадскога рынку: некалі паабалал яе стаялі гандляры з Украіны і прапаноўвалі розны тавар. Перайменавач праспект з выпадку змены прэзідэнтаў не паспелі — ужо калі быў абраны Кучма, то гандляваць там забаранілі, і сябры-суседзі абляпілі, дзе толькі можна, гарадскі рынак, а найбольш пранырлівыя ўцёрліся ў асяродак. Праспект жа Краўчука і сёння існуе — у памяці хоць, аднак усё ж...

Перш, чым заняць сваё законнае месца ў аўтобусе, Васіль Будзёнаўскі памеўся вырнуць хлапца ў кепцы і з прарэхай у роце, узяў у таго чатыры пляшкі віна. Тых пляшак паэт не бачыў, яны былі ў цэлафанавым пакеце, да таго ж яшчэ і ў газеціне, на якой ён паспеў угледзець сваё прозвішча, і здагадаўся, што гэта апошні нумар абласной "маладзёжкі", дзе на гэтым тыдні надрукавалі падборку ягоных вершаў. Хлапец у кепцы і з прарэхай у роце такі ж пакункі перадаў яшчэ двум чалавекам, і ўсім шчыра дзякаваў, а то, казаў, мытна не прапусціць, а гэта ягоны хлеб. Не віно, канечне ж, а чаўночны гандаль. Яму пайшлі насустрэч. Васіль Будзёнаўскі не нарта разбіраўся ва ўсім гэтым, а людзям дапамагаць любіў, хоць іншы раз яму гэта дорага каштавала. І заракаўся ж не рабіць больш такога, аднак забываўся на гэта чамусьці адразу, варта было звярнуцца да яго зноў каму-небудзь: "Вы, шапоўны, не змаглі б мне?..."

Неўзабаве аўтобус закальваўся на выбойнах, якіх з'явілася чамусьці многа ў апошні час на прывакзальнай плошчы, і пакіраваў па маршруце. Пасажыры памалу сцішыліся, і амаль усе яны былі заняты сваімі дробнымі справамі: адны сьнедалі, іншыя перакладалі з

Адказ быў няпэўны:

— Бачыў, везлі. А дзе бралі... мабыць жа, там.

Хлапец у кепцы і з прарэхай у роце раптам затрымаў позірк на твары Васіля Будзёнаўскага, сабраў на пераносі ў пучок маршчыны, і нясмела, але гучна папытаў:

— Пачакайце, вы не паэт?

— Паэт.

— А я вас адразу успомніў, толькі сумняваўся... Можна ж было і памыліцца. Дай, думаю, лепш прыгледжуся. І не памыліўся! Вы да нас прыходзілі ў інтэрнат... вершыкі чыталі.

— Раней багата хадзілі. І ў інтэрнаты, і ў школы, і у ПТВ, у вёскі ездзілі. Было!

— А цяпер чаму ж?

— Каму мы там трэба? Цяпер у нас заахвоўваецца той, хто размаўляе не на роднай мове, а на якой-небудзь замежнай — пераважна, на англійскай... Во тых сёння прывячаюць хлебам-соллю. І парсючка засмаліца.

Да хлапца ў кепцы і з прарэхай у роце не дайшло пра замежныя мовы, ён, разважаючы пра нешта сваё, яшчэ раз паказаў суседу па салоне ў аўтобусе шчыліну ў роце, і на пэўны час замоўк. Каб не маўчаць, Васіль Будзёнаўскі кінуў на пакет, што мясціўся каля ягоных ног, і пацікавіўся:

— Дык што, і праўда, з гэтага жынеш?

Той адказаў амаль адразу:

— Шурой празвалі. Ведаецца такога спевака?

— Не, — пакруціў галавой Васіль Будзёнаўскі. — Не чуў.

— Бяззубы.

— А-а!

— То і ў мяне ж зуба няма. Ды спераду. Як і ў яго. А дзе на зуб грошы возьмеш? Добра, каб хоць адзін... А то ж поўны рот гнілых... Тых не бачна... Во і цягаюся з гэтымі пляшкамі, каб грошай сабраць... Калі служыць на Новую Зямлю пасыпалі, то былі ўсе зубы... Не пойдзеш жа ў ваенкамат. Каб стрэбаваць. Там пашлюць. Яшчэ і ў спіну плюнуць.

— Як — чужы?! — не паверыў спярша Васіль Будзёнаўскі, а калі той апынуўся ў ягоных руках, усё зразумеў: гэта быў пашпарт жонкі. У адно імгненне ён уявіў, як вяртаецца назад, пашкадаваў, што не сустрэнецца з Віктарам Ярасем, і не менш — што не прывяжа комплексных угнаенняў. Кранты ўраджаю.

Тым не менш, настрой у Васіля Будзёнаўскага — ён і сам здзіўіўся гэтаму — быў на належным узроўні, і ён, выйшаўшы з аўтобуса і не звачаючы на спачуванні пасажыраў, што свідравалі яго вачмі, трымаў жончын пашпарт на выцягнутай руцэ, не адрываў ад карткі позірк і артыстычна прызнаваўся жонцы ў каханні:

— Бачыш, маё сэрцайка, як моцна я цябе кахаю! То што я табе раней гаварыў? Вось цяпер вер. Нават пашпарт твой узяў замест свайго... А чаму? Што, табе і гэта не цікава? Выбачай. Бо картка ў тваім пашпарце прыклеена. А я без цябе ні кроку! Хоць з самой, хоць з карткай, каханне маё! Да сустрэчы. І даруй, што вяртаюся без азотных, калійных і фосфарных угнаенняў.

3

Віктар Ярась займаў два сядзенні ў шыкоўным "ікарусе": на першым сядзеў сам, а на тое, што было бліжэй да акна, паставіў сумку. У сумцы была новая кніжка вершаў, выдадзеная на сродкі спонсараў, і гасцінцы ўнуку Васіля Будзёнаўскага Багданчыку, якога ён бачыў усю адзін раз, але які яму нечым дужа падабаўся: кемлівы, жывенькі хлопчык. Мо таму яшчэ так хінуўся Віктар Ярась да Васілёвага ўнука, што ён і сам марыў пра такое шчасце, але гэтым пакуль пахваліцца не мог. У чым, пэўна ж, вінаваты і сам. Хоць шмат што залежала і ад абставін... Але ж абставіны ствараў і ён сам. Я атрымалася, адным словам, так і атрымалася. Прычына адна і банальная, чаму ў яго пакуль няма ўнучыка, пра якога марыў, з якім спадзяваўся размаўляць толькі на беларускай мове — як Васіль з Багданчыкам

ўкраінскай: позна ажаніўся. Вучоба ва ўніверсітэце ў Мінску, потым, калі іх, групу шчырых студэнтаў, адлічылі быццам бы за злоснае праўленне нацыяналізму (запатрабавалі, каб усе лекцыі чыталіся на роднай мове), з цяжкасцямі і не без дапамогі Максіма Танка ўладкаваўся ў Гомельскі ўніверсітэт, потым працаваў у раённай газеце, на тэлебачанні, пакуль, нарэшце, не знайшоў сябе ва ўніверсітэце. Пачаў выкладаць. Абараніўся. Пісаў вершы. Пазычыны набытак не багаты, хоць друкуецца шмат: кніжкі выходзяць рэдка, вельмі нават, бо, разважае Віктар — і справядліва! — каб працаваў дзе-небудзь бліжэй да выдавецтваў, а лепш у самім ім, то ўсё было б лацвей. А та-а-ак! Пшык справа. У апошні час ён нават не заходзіць у кнігарні, хоць раней любіў гэты занятак: пагартаць кніжкі, якія яшчэ пахнуць свежай фарбай, нешта набыць для хатняй бібліятэкі. А цяпер... толькі сабе нашкодзіць — сапсаваць настрой, завітаўшы ў кнігарню, і можна. У выдавецтваў у пашане адны і тыя ж паэты — і ў першую чаргу, абскакаўшы нават класікаў, самі выдаўцы. Завалілі кнігарні сваімі тамамі. Ні сумлення, ні... Што гэта яшчэ можа адсутнічаць у такіх людзей? А трасца яго ведае! Загрудкі б узяць ды трасянуць, як гэта ў вёсках мужчыны разбіраюцца, калі знойдзецца які разуменьні і абдурыць іншага. Дык не возьмеш. І характар не такі, і рукі пэцкаць не хочацца. Хоць, калі так пойдзе далей, можа быць і нешта больш страшнае... Знойдуцца паэты, якія ўмеюць пісаць не толькі вершы... Знойдуцца... Усё гэта прарастае — хоць і кволым пакуль парасткам, але прарастае — адтуль, з няблізкай даўніны, калі людзі, не звачаючы на кроў, змагаліся за кавалак хлеба. Бо хацелі есці.

А калі не хацелі?

Іншы раз і Віктару Ярасю хацелася папярэдзіць такіх літаратурных нахабнікаў: бойцеся, сцеражыцеся! А потым, калі пачынала забывацца тая кніжная крама, заваленая тамамі саміх выдаўцоў, супакойваўся, памалу астываў... і заракаўся больш не рыфмаваць, але ненадоўга: не з тых людзей ён, каб не пісаць. Каб не пісаць?.. Някляеў усё ж паэт ад Бога — выдаў нядаўна: у нас няма прычын, каб не піць... А ў яго, у Віктара Ярася, была прычына, каб не пісаць... Толькі не пісаць ён ужо не мог. Нават і цяпер, седзячы ў аўтобусе, падбірае рыфму, мармыча нешта сабе пад нос, а на паперу запісвае: "На дне Дняпра — якіх дуброў дубы, якіх вякоў, што лісцем адшумелі? На бераг іх выцягваюць, нібы часоў зямельных і душу, і цела..."

Ад чаго ўжо адбрыкваецца дык адбрыкваецца Віктар Ярась — гэта ад сустрэч з чытачамі. Па-першае, тыя не самі яго клічуць, а звычайна бібліятэкі, і на сустрэчах збіраюцца "аматары" літаратуры, якія нават і не чулі раней яго прозвішча, не кажучы ўжо, што чыталі нешта. Сядзяць тады, у носе калупаюцца... Брыдка! Ну, а па-другое, цяпер час не той, каб бясплатна ездзіць, лічыць Віктар Ярась. Хопіць, мінуў час бясплатных выступаў. Яму нават не заўсёды ганарар высыпаюць за публікацыі, а цяпер жа, па горадзе праехаць... грошы плаціць трэба. Бохан хлеба можна купіць. Ёсць і трэцяя прычына, па якой вядомы паэт цураецца сустрэч. Хто звычайна кліча? Бібліятэкары. А калі трэба было сабраць — прыдумаў жа нейкі д'ябал і такое! — тыраж на кніжку, тыя заказалі ўсяго пяць асобнікаў ягонага зборніка вершаў на вопласць. Вядома ж, зборнік не трапіў у выдавецкі план. Цяпер поўнае табу на выступы. Нават калі клічуць сябры-калегі. Ці, да прыкладу, акцёр драматычнага тэатра і яго даўні знаёмы Уладзіслаў Драбавікоў. Гэты чалавек наогул цікавы. Паэт слабы, а са сцэны вершы быццам бы гучаць, людзі прымаюць. Звычайна ён сваю сустрэчу з чытачамі пачынае так: "Я, сябры, паэт пад даты..." Тыя глядзяць на яго павесялелымі вачамі: быццам і праўда кульнуў горкай ці чаго там, прыкметна. Малайчына, што прызнаецца. Шчыры чалавек. Свой. А ён тут жа іх супакойвае: "Пішу вершы пад даты... Да Новага года... Да Восьмага сакавіка... Да Першама... Да дня Перамогі..." Гэта выклікае ажыўленне ў зале. Кантакт са слухачамі знойдзены.

(Заканчэнне на стар. 15.)

КУЛЬТУРА ЗБЛІЖАЕ

Надаўна ў нашай краіне гасцяваў Маладзёжныя духавыя аркестр з Верхняга Рэйна (Германія). Карэспандэнт "ЛіМа" пагутарыў з арганізатарамі гэтага праекта — яго каардынатарам з нямецкага боку, менеджэрам аркестра Яхімам Гутшэ, загадчыкам аддзела замежных сувязей БДУ культуры Аляксеем Пазняковым, выкладчыкам кафедры народна-інструментальнай творчасці, загадчыкам музея гармонікаў БДУ культуры Міхаілам Слізікім. Яны расказалі пра аркестр, яго творчыя планы, пазнаёмлілі з праграмай гацявання калектыву ў Беларусі.

Аркестр складаецца з 50 маладых музыкантаў ва ўзросце ад 13 да 21 года з розных гарадоў і вёсак Верхняга Рэйна. Яны граюць у невялікіх мясцовых аркестрах і аб'ядналіся, каб атрымаць магчымасць нарэшце папрацаваць з прафесійным дырыжорам, выконваць творы класічнага рэпертуару, што амаль не прадстаўлены ў самадзейных аркестрах, — словам, прайсці добрую школу выканальніцкага майстэрства. Калектыву выязджае за мяжу кожныя два гады. Былі ў Партугаліі, у Швецыі, а цяпер вось наведалі Беларусь. Праект гэтага творчага візіту ажыццёлены супольна з Маладзёжным эстрадна-сімфанічным аркестрам БДУ культуры пад кіраўніцтвам дырыжора Віктара Валатковіча.

За час візіту было арганізавана тры канцэрты. Першы адбыўся 1 чэрвеня, у Міжнародны дзень абароны дзяцей, у Клубе імя Дзяржынскага. На ім прысутнічалі дзеці SOS-вёскі ў Бараўлянах і студэнты БДУ культуры (яны запрасілі сваіх знаёмых з Мінскага каледжа мастацтваў і музычнага вучылішча імя М. Глінкі). Тады адбылося пробнае сумеснае выступленне нямецкіх і беларускіх музыкантаў. Па сутнасці, гэта была генеральная рэпетыцыя перад наступ-

У сёлетнім сезоне, пра што мы паведамлялі чытачам, Сімфанічны аркестр Брэсцкага тэатра драмы і музыкі адзначыў сваё 10-годдзе. З гэтай нагоды ў тэатры адбыўся святочны канцэрт, падчас якога прайшоў сапраўдны парад дырыжораў: за пульт аркестра-юбіляра станавіліся Аляксандр Куўшыннікаў, Мікалай Макарэвіч, Вячаслаў Чарнуха, Уладзімір Рыжкоў, Аляксандр Антановіч. А "камандаваў парадом" яго ініцыятар, мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор аркестра Брэсцкага тэатра Аляксандр Сасноўскі. Ужо на працягу

пяці гадоў ён, званы мінскі маэстра (працуе ў беларускім дзяржаўным музычным тэатры, выкладае ў Акадэміі музыкі), кожны панядзелак, калі ў музычным тэатры выхадны, мкне чыгункай "на захад"...

Пра тое, на якім творчым узроўні працуе цяпер брэсцкі аркестр, "ЛіМ" з прыемнасцю пісаў пасля таго, як у маі 2000 г. дзякуючы А. Сасноўскаму гэты калектыву выступіў перад сталічнай публікай у першым парадзе сімфанічных дырыжораў. А тое, якую атмасферу стварыў маэстра ў асяроддзі тамтэйшых музыкантаў, адчуваецца ў захопленых радках допісу, які мы атрымалі з Брэста.

нымі выступленнямі калектыву — у Мінскім ваенным сувораскім вучылішчы і ў Маладзёжным тэатры эстрады. Курсантам-суворайцам вельмі спадабаўся канцэрт, які яны ўспрынялі з уздымам і неаднаразова выклікалі выканаўцаў на "біс". Гэта было найлепшае з выступленняў нямецкіх гасцей у Мінску. Сумесны канцэрт двух аркестраў — беларускага і нямецкага — адбыўся ў Маладзёжным тэатры эстрады БДУ культуры ў Мінску. Прайшоў ён з аншлагам. Прысутных студэнтаў і выкладчыкаў БДУ культуры зацікавіла праграма. Нямецкія музыканты выконвалі папулярныя сучасныя мелодыі кампазітараў Швецыі, Англіі і іншых краін. Беларускія — іспанскую і нашу нацыянальную музыку. А дырыжорам гэтага незвычайнага канцэрта быў госць з Вялікабрытаніі Джуліян Пбанс. Мёк іншым, эстраднаму калектыву з Германіі надзвычай спадабалася выступленне гурта "Валачобнікі" БДУ культуры.

Сярод мноства задач нямецкага калектыву — арганізацыя паездкі ў Германію беларускіх музыкантаў, якія змогуць больш даведацца пра тамтэйшае жыццё, параўнаць уклад быцця. Да таго ж, немцы мяркуюць запрасіць да сябе такі ж аркестр са Швейцарыі, а самі збіраюцца ў Францыю. Трэба яшчэ больш умацоўваць сяброўскія сувязі паміж народамі, творчымі калектывамі. Вядома ж, каб добра ведаць жыццё ў розных краінах, неабходна вучыцца разумець, прымаць, з павагай ставіцца і да іншых культур.

Знаходзячыся ў нас, нямецкія госці наведалі выставу шэдэўраў Траццякоўскай галерэі ў Нацыянальным мастацкім музеі, царк, Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы. Ім спадабаўся горад Мінск: на іх думку, прыгожы, чысты і ўтульны. Іх пасялілі ў інтэрнаце ўніверсітэта культуры, што яшчэ болей зблізіла музыकाў з Германія і нашых студэнтаў. Як сказаў каардынатар праекта Яхім Гутшэ: "Культура — тая галіна, якая збліжае ўсіх людзей незалежна ад іх нацыянальнасці, месца жыхарства і роду заняткаў".

Запісала Святлана ЯВАР

НА ЗДЫМКУ: сумеснае выступленне нямецкага і беларускага аркестраў у Маладзёжным тэатры эстрады. Дырыжор Д. ПБАНС.

Пішу з нагоды вялікай радасці. Учора мы адсвяткавалі юбілей нашага аркестра. Толькі дзесяць гадоў ці ўжо дзесяць гадоў? Праляцелі гадкі хутка, адным узмахам крыла. І недарэмна час пражыты, недарэмна. Гляджу на аркестр, і сэрца млее ад салодкага ўсведамлення: тут і мая маленечкая долечка ўдзелу.

А пачыналася з таго, што аркестр іграў фантастычную бязглуздзіцу, што ні сэрцу, ні розуму. Гэтак і гралі. Ні розумам ні сэрцам. Рэпетыцыі нагадвалі ўрокі ў музычнай школе:

— Тут цішэй, там гучней. І яшчэ раз...

Авохці мне! Цяжка. Нейкая зацкаванасць, злоснасць на рэпетыцыях. Адкрытыя сваркі — сваркі між аркестрантаў, між дырыжорам і канцэртмайстрам.

— Сыграйце шэсць тактаў! Вы! Так, вы, Іваноў! Сыграйце.

— Калі ласка.

І — няўцямныя вочы. Навошта граць шэсць тактаў? Вучым гэтак, ці што?

На канцэрце — актывізацыя ўзаемных напружаных стасункаў. Адзін цягне ў свой бок, другі — у

Музыканты ж іранізуюць наконт аркестравай ямы, дзе змяшчаецца толькі 15-18 чалавек.

Новы дырыжор. Юны, цененькі, далікатны. Добры, здольны хлопчук. Аркестранты насцярожыліся. Чакаюць правалаў? Чакаюць адкрыццяў? Чаго чакаюць?

Праграма робіцца зразумелай, уцямнай, музыка больш даходлівая, добра ўспрымаецца слухачамі. Нас заўважылі: Адэскі тэатр аперэты, першы поспех. На сцэне поруч з аркестрам Наташа Жэбіт. Далікатная, дасведчаная, умее захапіць залу, распавесці, патлумачыць. Сапраўдная вядучая. Першыя тэматычныя канцэрты для дзяцей "Я помню вальса звук прелестный", "Казка ў музыцы". Праграмы, прызначаныя для дзяцей з бацькамі, — "Сямейныя канцэрты": у нядзелю раніцай за руку з бабуляй ці з бацькам прыходзьце да нас на сустрэчу з вялікай музыкай.

Тэатр робіць спробу (першую і апошнюю) аб'яднаць свае творчыя намаганні з аркестрам: "Шчаўкунчык". На сцэне навуэнцы харэаграфічнай школы, юныя акцёры студыі "Раёк", артысты тэатра, а ўглыбіні сцэны... сімфанічны ар-

МАГНІТ САСНОЎСКАГА

З жыцця аркестра

іншы... Думаць, слухаць калі будзем?

Рэзкі дырыжорскі ўзмах — і ўспалоханая гурма аркестрантаў бубніць нотны тэкст. Гнятліва. Ну, вось і апладысменты. Дзякуй Богу! Канцэрт скончаны. Саліст на канцэрт не з'явіўся? Паніка змешваецца з пакепваннем за спінай дырыжора.

Год 1995. Аркестр глуха "бурчыць". Прайшла навіна: нас перадаюць пад крыло Брэсцкага драмтэатра. Ёсць перавагі, і першая — сцэна. (Два ж гады аркестр жыў без даху, без дома. Рэпэціравалі ў музычным каледжы; не знайшлося для нас ні пакоя, ні ўласнага кутка ва ўпраўленні культуры, якому належыць аркестр). Іншыя прывілеі — арганізацыя канцэртаў і наогул існаванне ў творчай арганізацыі, дзе зразумеюць.

Нейкая варожасць з боку акцёраў тэатра: "Будзем спяваць ды скакаць пад сімфанічны аркестр?"

кестр. Ідэя і наватарскае ўвасабленне дырыжора А. Шакуры і рэжысёра спектакля Ц. Ільёўскага. 18 спектакляў у "ледзяной", неацэпленнай зале. Глядач апрануты паводле ўсіх правілаў зімы. Каляды. А на сцэне дзеткі ў балетных пачках, сцінелыя, змерзлыя, танцуюць і ствараюць дзяцінства каляднай казкі.

Аркестр чуйна чакае апладысментнаў, і абавязкова які-небудзь вар'ят у N-ым радзе выгукне "брава!" Тым і шчаслівыя.

Абрастаем праграмамі. Цяжка і з вялікім супраціўленнем (за ноты трэба плаціць, і нямапа).

З новага сезона ўзнікае дырыжор з Мінска. Больш валявы, больш дарослы. Замільгацела: "Людвіг ван Бетховен". Зноў цяжка ідуць рэпетыцыі. Бетховен да нас яўна не спяшаецца. Усё топчацца ля парога.

— Ну, заходзь жа, родны, уваходзь...

Ды, на жалы! Няма кантакту... І збянтэжаны дырыгент пакідае ды-

СЦЯЖЫНКА КРЫНІЦЫ

Гукі ліліся праз маю душу, запаўнялі хвалямі музычнай гармоніі ўсё навокал і мкнулі далей шырокай паўнаводнай ракой да мора сусветнага хараства. І ўсе яны спачатку дрыготкімі кропелькамі нараджаліся з-пад энергічных і далікатных дзявочых пальчыкаў: у зале лідскай музычнай школы сольны канцэрт дала Людміла Юрчук, 15-гадовая абаяльная прыгажуня. Першае аддзяленне Люда прысвяціла выкананню музычнай класікі на акардэоне, другое — на маю думку, найбольш цікавае — сваім уласным кампазітарскім дасягненнем для фартэпіяна.

рыжорскі пульт. Жахлівы, нетаварыскі, правінцыйны аркестр... Аказалася сустрэча дарэмнай: "и ты не согрет, и мы не разбужены"...

Аднойчы ў тэатральным бары бачу новы твар.

- Хто гэта?
- Сасноўскі з музкамедыі.
- Дырыжор?
- Так...

Адчуваю, гэта — шанц. Знаёміся. Зачароўваюся. Чалавек гаворыць пра музыку лёгка, упэўнена. Веданне рэпертуару і опернага, і аперэтакнага, і камернага. Расказвае пра сябе — гэта значыць, пра музыку. Назіральны, саркастычны, трапны ў ацэнках, упэўнены ў сабе. Зачароўвае ўсё болей. Унутрана, слухаючы яго, малюся, каб ён быў з намі. Ну, хаця б адну праграму ну, хаця б... Праз год удаецца ўгаварыць дырэктарыю, пераканаць у неабходнасці зрабіць канцэрт разам з ім, Сасноўскім.

Я кепска памятаю першую рэпетыцыю, але тая абаяльнасць, якою была ўражаная, распаўсюдзілася і на аркестр. Магніт Сасноўскага спрацаваў. Бязлітасны і суровы, тонкі і ўдумлівы, паглыблены ў існасць рэчаў, злосны і дзёрзкі, пяшчотны і трапяткі... Усё! Здзейснілася!

Ён узяў у рукі аркестр і павёў яго ў свет музыкі, свет, па якім гэтак журыліся душы музыкантаў, што граюць не першы год у гэтым аркестры.

- Хто сёння рэпетыруе?
- Сасноўскі.
- Вось і цудоўна!

Аб'яднанне процілеглых сіл пайшло. Аркестр пачаў зрастацца ў адно цэласнае, у адзіны арганізм.

Нельга не адчуць у творчасці гэтай таленавітай дзяўчыны яркую індывідуальнасць. Яе п'есы я ўспрыняла як своеасаблівую мадэль Сусвету, з амаль датыкальнымі вобразамі і глыбокімі пачуццямі. У іх знайшлося месца для багатых праяў прыроды: светлай "Вясны" і бадзёрай "Ручаіні", энергічнага, нават дзёрзкага "Летняга дажджу" і задумліва-празрыстай "Цішыні", неадназначнай усмешцы праз слёзы — "Восені" і зімовай японскай вішні "Сакуры". З чорна-белай палітры клавішаў з'явіліся сквапная драпежніца-Варона", вясёлы няўрымслівы "Негрыцёнак", жудасны "Прывід". І дзіўна, што адной аўтарцы належаць такія не падобныя па сваіх настройх творы, як радасная "Гульня дзяцей" ды змрочная фатальная "Вырачанасць". Праграму завяршыла сюіта "Кот-абібок", складзеная з чатырох частак: "Кот", "Птушачка", "Ноч", "Мышка" (пра татып галоўнага героя — хатні пясчун Марцін).

Мне падумалася пра тых, хто своечасова заўважыў талент Людмілы, рупліва адкрыў вытокі яе натхнення. Гэта, канечне, настаўніцы музычнай школы, у пятым класе якой вучыцца юная музыкан-

Агульнае дыханне, агульны рух. "Салісты" атрымалі сваё, "статысты" былі выцягнутыя за вушы з балота.

Перад канцэртамі заўжды нервовы, заведзены. За пультам сабраны, актыўны. Усё і ўсіх чуе, усё трымае ў сваіх руках. Аркестрант настроены на адну хвалю з дырыжорам. Пасля канцэрта ці задавальненне, ці сорам за памылкі ды натуральнае памкненне дацягнуцца, дарасці да нармальнага ўзроўню.

Методыка рэпетыцый грунтуецца не на засваенні "тэхнічных" мясцін партытуры, а на законах мастацтва: праз матэрыял тэхнічны, будзь ласкавы, перадай музыку, яе вялікасць. На рэпетыцыях удых напачатку — і выдых пры канцы. Ніякай штучнай "дрэсуры". Няма калі сварыцца, няма калі базарыцца, няма калі... Праца, праца, праца. І над усім гэтым Сасноўскі, і ўсярэдзіне гэтага стану Сасноўскі. Музыка ў яго ў руках.

І вось — Чайкоўскі пераступіў парог аркестра, і заняў першае месца ў першым радзе, ну, а потым Бернстайн, Гершвін, Берліёз, Равель, Баррадзін, Мусаргскі, Рахманінаў, Моцарт і г. д., і г. д.

- Хто сёння рэпетыруе?
- Сасноўскі.
- Вось і цудоўна.

Сасноўскі заняў у сэрцах і думках маіх дарагіх калег усе рады і не пакінуў ніводнага вольнага месца. Аншлаг! Сёння ў нас аншлаг. Сёння ў нас Сасноўскі.

Нэлі НАВУМАВА,
інспектар Сімфанічнага аркестра
Брэсцкага тэатра драмы і музыкі

тка: Тэрэза Ржан (акардэон) і Людміла Бульга (фартэпіяна), вельмі творчыя і ўважлівыя людзі. Дарэчы, у акардэон Люда "ўлюбілася" яшчэ пяцігадовай малечаю (магчыма, перадаліся схільнасці прадзеда, дзядулі і цёткі, якія спраўна валодалі гэтым інструментам).

Складаць музыку дзяўчына спрабавала з сямі гадоў, атрымоўваліся творы з "эстрадным" ухілам. А вось сур'ёзна займацца кампазіцыяй Людміла Юрчук пачала ў вядомага педагога Віталія Радзіёнава, старшыні асацыяцыі кампазітараў Гродзеншчыны. І за паўгода (сустрэчы праходзяць раз на тыдзень) дасягнула значных поспехаў.

Люда рыхтуецца да паступлення ў Лідскае музычнае вучылішча. Яна марыць стаць кампазітарам, стварыць ансамбль эстраднай музыкі. І прысвяціць свой талент роднай Беларусі. Маленькая крынічка, калі ёй своечасова чуйныя і добрыя рукі адкрыюць сцяжынку, ператворыцца ў шырокую паўнаводную раку і будзе дарыць радасць усяму жывому...

Васіліца ПАЗНУХОВА,
г. Ліда

ВІНШУЕМ!

САМЫ «МІРНЫ» МЕДАЛЬ

Барысу Міхайлавічу ПЕНЧУКУ сёлета споўнілася 85. Багатая біяграфія шанюнага маэстра, пра якога неаднойчы распавядалася на старонках "ЛіМа". Згадайма, што народны артыст Беларусі прафесар Б.Пянчук ваяваў і быў цяжка паранены, удзельнічаў у парадзе Перамогі на Краснай плошчы ў Маскве і шмат гадоў узначальваў ваенна-аркестравую службу Беларускай ваеннай акругі. Ён арганізоўваў святы духавой музыкі ў нашай сталіцы і "камандаваў парадом" зводных духавых аркестраў — як галоўны дырыжор...

Ён мае нямала рэгалі і ўзнагарод, у тым ліку ваісковых. Да іх нядаўна дадалася яшчэ адна: падпісаны Указ Прэзідэнта Беларусі аб узнагароджанні Барыса Пенчука медалём Францыска Скарыны.

С.Б.

МЕРКАВАННЕ

Цырк любяць і дарослыя, і дзеці. Юным глядачам падабаецца яго казачнасць, фантастычнасць, маляўнічасць. Па-рознаму ўспрымаюць цыркавое мастацтва бацькі, бабулі, дзядулі. Але ж усе яны добра рэагуюць на высокі прафесіяналізм гімнастаў, жанглёраў, дрэсіроўшчыкаў... І калі ў Беларускім дзяржаўным цырку ішло прадстаўленне "Краіна Ілюзіяў, краіна жывёл", публіка замілавана глядзела нумары з удзелам ласкавых сабак, лам. Асабліва ўражваў танец ламы з дрэсіроўшчыцай Аксанай Выгарніцкай пад мілагучную прыгожую мелодыю. Гэта была фанаграма высокай якасці, яна гучала чыста, выразна. Іншыя цыркавыя нумары выконваліся ў суправаджэнні запісаных мелодый ці жывога аркестравага выканання. Але ж, на жаль, немагчыма было нічога зразумець: замест музыкі — надакучлівае сіпенне, шум, тлум...

толькі тры. Сама ж гукавая апаратура ў нас ужо трыццаць гадоў.

Не дзіўна, што якасць гучання пакідае жадаць лепшага. А для яе паліпшэння, зразумела, патрэбны грошы. Наогул, галоўны дырыжор аркестра лічыць, што за музычнае суправаджэнне цыркавага прадстаўлення мусіць адказваць толькі ён, у тым ліку за фанаграмы, якасць якіх павінна забяспечвацца тымі, хто іх прадстаўляе.

Мастацкі кіраўнік Белдзяржцырка акадэмік Нацыянальнай акадэміі цыркавага мастацтва Таццяна Бандарчук лічыць, што праблема не толькі ў старых інструментах і апаратуры, але і ў людзях, адказных за гэта. У Мінску ж адзіны ў СНД цыркавы аркестр, у складзе якога больш як дваццаць музыкантаў, у іншых краінах — менш. Што датычыць гукарэжысёра, дык ён павінен прыходзіць на працу раней і рыхтаваць залу да прадстаўлення.

Таццяна Мікалаеўна запрасіла мяне на новую праграму. Ізноў цырк быў цалкам запоўнены. А на арэне чаго толькі ні было: і розныя змеі з "Усходняй фантазіі" дрэсіроўшчыкаў Кірашовых, і гадаванцы Наталлі Аляк-

У ЦЫРКУ МУЗЫКА ГУЧАЛА

— У аркестры, якім я кірую, калісьці працавалі выдатныя знакамідыя беларускія музычныя дзеячы: Барыс Райскі, Міхал Фінберг, — расказвае галоўны дырыжор мінскага цыркавага аркестра Вячаслаў Сярдзюк. — Музычныя інструменты наш калектыў атрымаў трыццаць гадоў таму ад Маскоўскага цырка на Цвятным бульвары. За такі тэрмін, вядома ж, метал стаміўся, але што мы можам зрабіць, калі вырашэнне праблемы набыцця новага комплекта духавых упіраецца ў грошы. Ад адных артыстаў-гастралёраў атрымліваем ноты музычнага суправаджэння іх нумароў, ад другіх — фанаграмы, якія нярэдка бываюць нізкай якасці. Да таго ж, у нашым цырку з шасці калонак гукаўзмацняльніка працуюць

сеевай ды Дзмітрыя Кузняцова — пантэра і леопард, і мядзведзь-канатаходзец, выпеставаны Іванам Ротарам, і шмат іншага. Прадстаўленне настолькі захапляла, што ўвесь час гучалі ўдзячныя апладысменты. Але як ні стараліся аркестранты, іх выкананне, як і фанаграмы, часам гучалі надта шумна, з грукатам. А голасу вядучага праграмы проста не было чуваць з-за кепскага мікрафона. Хіба толькі фанаграма уверчурі Бетховена "Карыялан", якая суправаджала выступленне гімнастаў, прагучала на высокім узроўні. Значыць, можна дамагацца належнай якасці гуку? Дык трэба ж пастарацца!

Вера КРОЗ

Ш

тогод напачатку ліпеня ў Вязынцы, дзе нарадзіўся Янка Купала, праходзіць свята

беларускай паэзіі. Гэты год таксама не стаў выключнем. 5 ліпеня ў Вязынку, каб ушанаваць Песняра, сабралася шмат народу — і не толькі з навакольных вёсак, але і з Мінска, і Маладзечна. Арганізавалі і правялі свята паэзіі «З адною думкаю аб шчасці Беларусі» Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Маладзечанскі райвыканкам, Саюз беларускіх пісьменнікаў і Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы. Адкрыў і вёў імпрэзу дырэктар Купалаўскага музея Сяргей Вечар. Перад прысутнымі выступілі паэты Алесь Пашкевіч, Уладзімір Скарынкін, Віктар Шніп, Леанід Дранько-Майсюк, Людміла Рублеўская, Навум Гальпяровіч, Валерый Стралко, а таксама гучалі песні ў выкананні самадзейных калектываў Маладзечанскага раёна. Аматыры паэтычнага слова маглі набыць кнігі пісьменнікаў.

Н. К.

ФОТА
Міколы ПЯТРОВА

«З АДНОЮ ДУМКАЮ АБ ШЧАСЦІ БЕЛАРУСІ»

Рыгор КОБЕЦ — першы беларускі пісьменнік, які (разам з А. Вольным) атрымаў званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі (1935) за станаўленне і развіццё беларускай кінематографіі. 24 ліпеня спяўняцца 105 год з дня нараджэння Рыгора Якаўлевіча Кобеца, і 70 год яго фільму "Двойчы народжаны".

Лёс "Гуты" бліскучы і цяжкі. Рыгор Кобец напісаў сваю п'есу ў 1929 годзе. У тым жа годзе яе надрукаваў часопіс "Маладняк" у трох нумарах.

Першым заўважым таленавіты твор малады тэатральны крытык Уладзімір Сядура: "...У рэцэнзуючым нумары часопіса зьмешчан драматычны твор — першы акт вялікай драмы "Гута" Рыгора Кобеца. У сучасны момант, калі мы вельмі бедныя на драматычную творчасць, з'яўленне такой рэчы, як "Гута" Рыгора Кобеца, вельмі дадатнае і значнае з'явішча. Яшчэ больш дадатнае ўвагу гэтай значнасці тэма драмы, узятая з рабочага жыцця. У драме, у вельмі яркай і выгуклых фарбах на фоне дадатных і адмоўных бакоў жыцця рабочых шкляной гуты, закінутай у глушы, зачэплены і добра вырашаюцца хвалючыя ўсю грамадскасць такія пытанні, як на-

літаратуру, ва ўсе віды мастацтва. Пачыналася пралетарызацыя ўсяго, яна пранікла паўсюдна. Гэта быў адзін з перагібаў кампартыі, які з аднаго боку не вельмі спрыяў росту нацыянальнай культуры, а з другога — даў беларускаму мастацтву выйсце на міжнародную арэну.

Дваццатыя гады былі найбольш складанымі, таму што сацыялізм толькі пачынаўся. Старое ламалася, але без бою здавацца не жадала, новае ж наступала імкліва, напоўры. І ў гэтай віхуры ўсё трашчала, бурліла...

У такой атмасферы прабіралася "Гута", робячы свае першыя крокі. Але на пачатку дарогі было досыць спакойна, калі не лічыць спрэчак у друку, бо спектакля яшчэ не было. Да алімпіяды заставалася дзевяць месяцаў. Калектыў тэатра ўзяўся ставіць п'есу. Пачалася звычайная рэжысёрская праца: чытка п'есы сумесна з аўтарам і артыстамі, выбар акцёраў на галоўныя і эпизядныя ролі, рэпетыцыі. Нарэшце лютаўскі нумар "Маладняка" (1930) аб'явіў, што БДТ-1 рыхтуе да пастаноўкі п'есу "Шклозавод".

Захавалася інфармацыя ў прэсе, якая сведчыць аб вялікім поспеху спектакля "Гута" на яго прэм'ерах:

"У працягу зімовага сезону ў Гомелі і Магілёве БДТ-1 паставіў тры новых п'есы — "Міжбур'е", "Ярасці" і "Гуту". Усе тры п'есы прайшлі з вялікім поспехам і сведчаць аб несумненным мастацка-папулярным росце тэатра". ("Польмя", № 5-6, 1930, Беларуска-культура і хроніка).

З таго ж часопіса:
"Пад кіраўніцтвам аўтара пастаўлена ў Магілёве Першым Белдзяржтэатрам новая

што п'еса "Гута" адна з лепшых не толькі на беларускай сцэне". (Яна ставілася ў тэатрах амаль усяго Саюза і нават за мяжой).

На вялікі жаль, пачынаючы з пасляваеннага часу і да сённяшніх дзён, некаторымі беларускімі тэатразнаўцамі падаюцца фальсіфікаваныя факты аб поўным быццам бы правале спектакля "Гута" ў Магілёве перад самым выездам тэатра ў Маскву. Але прыведзены мною водгукі ў прэсе 30-х гадоў сведчаць не аб правале, а наадварот, аб вялікім поспеху трох новых п'ес, "Міжбур'я", "Ярасці" і асабліва "Гуты", з якімі тэатр выязджаў на гастролі па гарадах Беларусі ў зімова-вяснновы сезон і якія збіраўся везці на алімпіяду. Дый хто павёз бы праваліваючы п'есу на ўсесаюзны прагляд!

Пра першыя цяжкія крокі і "шумны" поспех "Гуты" яшчэ да алімпіяды сведчыць і сам аўтар знакамітай п'есы, прыгаварваючы 1929-1930-я гады: "У 1929 годзе я напісаў для тэатра п'есу "Гута". У гэтай п'есе я моцнымі мастацкімі фарбамі выпісаў яркія вобразы беларускіх рабочых, паказаў рост і моц рабочага класа Беларусі... Зразумела, што некаторыя сустрэлі п'есу ў шыкі, а разам з ёй і мяне самога. Тэатр адмовіўся яе ставіць на сцэне... І толькі праз год мне ўдалося, дзякуючы дапамозе Пралеткультуры... дабіцца афармлення п'есы "Гута" на сцэне Беларускага Дзяржаўнага тэатра. Паспех быў "шумны", а ў 1930 годзе на ўсесаюзнай алімпіядзе мастацтваў п'еса атрымала першую прэмію ў Маскве".

Гэта была першая алімпіяда ў СССР. Пасля яе прагляд талентаў на розных спаборніцтвах стаў традыцыяй.

БДТ-1 паказаў дзве п'есы ў пастаноўцы рэжысёра Е. Міровіча — "Гуту" і "Міжбур'е". "Гута", як і планавалася, ставілася першай. Паспех спектакля быў трыумфальны.

Водгукі ў прэсе: "Московский корреспондент «Звезды» сообщает: "25 утром в помещении Московского Художественного театра состоялся спектакль Белорус-

рия Кобеца. Трудящиеся недаром в этот вечер устроили шумную овацию коллективу театра, его режиссеру тов. Мировичу". ("Рабочий", 14 июля, 1930. Е. С. "После всесоюзной олимпиады искусств. Постановка "Гуты" в Минске").

"Гута" заняла на алімпіядзе першае месца, падзяліўшы яго з грузінскай п'есай "Ламара", якую ставіў таленавіты рэжысёр Сандра Ахметэлі. Галоўную геранію іграла Тамара Цулукідзе, вялікая актрыса Грузіі. У 1936 Ахметэлі быў расстраляны за "спробу зрабіць замах на жыццё Сталіна". Яго жонка Тамара Цулукідзе арыштавана ў 1937 за тое ж самае і саслана ў лагер на 10 год. У тым жа годзе расстраляны Дзмітрый Курдзін. У 1938 першы раз будзе арыштаваны Рыгор Кобец, другі раз — у 1941 і таксама сасланы на 10 год у сібірскае лагера, пасля якога ў пажыццёвую ссылку. Шмат загінула талентаў, удзельнікаў алімпіяды.

Прыгадаем гістарычны падзеі таго часу. Грамадзянская вайна скончылася. Бальшавікі перамаглі і пачалі будаваць сацыялізм, пакуль што ў адной, асобна ўзятай краіне. Але пераможцы разумелі, што іх заваёвы трэба замацоўваць і спяшацца, пакуль капіталісты не задзішылі маладую саветскую дзяржаву. У 1925 годзе XIV з'езд бальшавікоў прыняў курс на індустрыялізацыю краіны, у 1927 на XV з'ездзе — на калектывізацыю вёсак, у чэрвені 1930, у адзін час з Першай усесаюзнай алімпіядай праходзіў XVI з'езд ВКП(б) разгорнутага наступлення сацыялізму на ўсіх франтах, і асабліва на культурным. Культурны фронт — гэта літаратура і мастацтва.

Наступленне азначае вайну. Калі вайна — патрэбна зброя. Самая лепшая зброя — прапаганда. Каго мабілізаваць на культурны фронт? Пісьменнікаў, мастакоў, дзеячаў культуры. "Мастацтва — зброя рэвалюцыі" — цяпер гэта новы рэвалюцыйны лозунг. Мастацтва замест вінтоўкі. Але інтэлігентцыя веры, бальшавікі ўпэўнены, што яна падвадзіць. Зноў пацягне ў сваё "мяшчынскае буржуаскае стойла", таму трэба выхавачь сваю інтэлігенцыю, пралетарскую, з рабочых і сялян. Яны адваляліся ў грамадзянскую вайну, стаміліся і не адмовіцца ад новага, культурнага жыцця. Мастацтва павінна працаваць на сусветную пралетарскую рэвалюцыю.

І яны працавалі. А замест падзякі — куля ў патыліцу або праца ў лагерах і пажыццё-

Алена КОБЕЦ-ФЛІМОНАВА

цыяналізацыя вытворчасці, вынаходніцтва і інш." ("Савецкая Беларусь", 17 верасня, 1929 г.).

Вядомы паэт Рыгор Рэлес прыгадаў, як ён, будучы вучнем сёмага класа чашніцкай школы (у Віцебскай вобласці), прачытаў лекцыю пра "Гуту" сваім аднакласнікам, таку яна выклікала цікавасць нават яшчэ да пастаноўкі ў тэатры. "У той час, — прыгадаваў Рэлес, — ніхто не чытаў надрукаваных п'ес. Звычайна п'есы глядзелі ў тэатрах. А з "Гутай" было іначэй. Не было яшчэ яе пастаноўкі, а часопіс "Маладняк", у якім яна друкавалася, быў нарасхват. Нават на чаргу запісаліся ў бібліятэках, каб прачытаць гэту п'есу".

Цікавасць да "Гуты" была выклікана і тым, што вакол яе яшчэ да прэм'еры разгарэліся спрэчкі. Больш хвалілі, але і лялі. Не было такой газеты ці часопіса, якія б не пісалі пра "Гуту". У сваіх успамінах пра Кобеца "Он выжил потому, что смеялся" Рыгор Львовіч пісаў: «В столице нашей республики пьеса долго не сошла со сцены БДТ-1 (так назывался театр имени Янки Купалы), и всегда, когда она ставилась, в зале был аншлаг» («Мишпоха», № 6, 1999).

Другі, хто сур'ёзна зацікавіўся п'есай, як толькі яна трапіла ў яго рукі, быў рэжысёр БДТ-1 Еўсцігней Афінагенавіч Міровіч. Ён адразу ж прыняў п'есу Кобеца да пастаноўкі, нягледзячы на незадаволенасць тэатральнай адміністрацыі. Больш таго, у чэрвені наступнага года ў Маскве мелася адбыцца першая ўсесаюзная алімпіяда тэатральнага мастацтва, і Міровіч прыняў рашэнне везці "Гуту" ў Маскву. Гэта пакрыўдзіла некаторых драматургаў, "ветэранаў" тэатра, бо на іхнюю думку, на ўсесаюзны прагляд трэба везці п'есу прафесійнага драматурга, а не нейкага там качагара. Справа ў тым, што Кобец яшчэ да публікацыі прыносіў "Гуту" ў тэатр, але далей адміністрацыі яна не пайшла, і Міровіч яе не чытаў. А качагару далі паварот ад варот. Паэт Анатоль Вольны напісаў пра першы візіт свайго сябра ў тэатр у гумарэсцы "Рыгор Кобец. Літаратурны сілуэт".

Каб жа на гэтым усё і скончылася! Цярністы шлях "Гуты" да славы яшчэ толькі пачынаўся. І справа не толькі ў амбіцыі асобных драматургаў, якія ўбачылі ў Лахматым непажаданнага канкурэнта, а ў барацьбе старога з новым, тэатральных традыцыяў з пралетарызацыяй, якая з нястрыманай сілай прарывалася ў тэатр, паэзію,

п'еса Рыгора Кобеца "Гута". Актарскі калектыў на чале з Міровічам цалкам справіўся з задачай пастаноўкі. П'еса "Гута" будзе першай пастаўлена БДТ-1 на ўсесаюзнай алімпіядзе". ("Польмя", № 5-6, 1930, Беларуска-культура і хроніка).

Першая прэм'ера "Гуты" адбылася ў Гомелі. Пасля прагляду "Гуты" ў Магілёве 17(?) мая, газета "Рабочий" друкуе вялікую рэцэнзію, у якой даецца станоўчая ацэнка спектаклю і п'есе:

"...Пастаноўшчык, заслужаны артыст рэспублікі Міровіч усяляк завастаў бытавы характар спектакля. Дзеючыя асобы п'есы падаюцца правільна, без утрыроўкі. З актёрскім калектывам праведзена вялікая праца. Артысты паказалі, што яны цудоўна могуць спраўляцца з сучасным матэрыялам, што Першы Белдзяржтэатр знаходзіцца ў стане культурнага палітычнага росту. Асабліва добра ігралі артысты Крыловіч (Мароз) і Уладамірскі (Цыганок). Гэта два супрацьлеглыя па характары чалавекі. Вынаходца Мароз — выключна сціплы, ён хоча ўвесь час заставацца ў ценю... А побач з ім бурны, поўны кіпучай маладосці і жадання ствараць камсамolec Цыганок. Яны аб'ядналіся — Мароз і Цыганок, каб зрабіць сапраўдную рэвалюцыю на гуце, замяніўшы старых майстроў-шклодуваў, старую, шкодную для здароўя вытворчасць шкломашынай. Мароз і Цыганок нібы дапаўняюць адзін аднаго. Крыловіч і Уладамірскі цудоўна зразумелі думкі аўтара і стварылі вельмі моцныя пераканаўчыя вобразы. Цікава паказаны тыпы майстроў..." ("Рабочий", 27 мая, 1930. З. Д. "Новая п'еса Грышы Лахматага (Кобец) у пастаноўцы БДТ-1".)

Аўтар таго ж артыкула піша: "...У штодзённым жыцці шмат захапляючага, цікавага. Трэба толькі прыкмеціць гэта, умець цікава падаць, стварыць сацыяльна значымае, каб пераканаць гледача... Тэатр добра справіўся з матэрыялам аўтара". Вось так станоўча ацаніў назіральнасць і здольнасці маладога драматурга рэцэнзент З. Д. (не ведаю, хто стаіць за гэтымі дзвюма літарамі). Па заслугах ацэнена ў гэтай рэцэнзіі і праца мастака-дэкаратара: "Мастак Крэйн стварыў выключна цікавае відовішча... І вогненная гута, і новая машына, усё гэта цудоўна спрацавана".

У тым жа годзе (1930) Белдзяржвыдат выпускае кнігу А. Некрашэвіча "БДТ-1", прысвечаную 10-годдзю тэатра, у якой аўтар падкрэслівае, што "Гута" ўдалая праца і

скога Государственного театра специально для членов жюри и участников Олимпиады. Шла пьеса Г. Лохматого «Гута». Спектакль имел величайший успех. Отдельные моменты игры во время действия прерывались бурными аплодисментами. После каждого действия занавес поднимался до десяти раз.

После спектакля выступающие с оценкой жюри отметили, что «Гута» — один из лучших спектаклей Олимпиады и должен занять одно из первых мест при присуждении премий». («Рабочий», 29 июня, 1930. «На театральной Олимпиаде»).

Пра тое ж пісаў і крытык Юрка Лявонны: "25 чэрвеня ў памяшканні МХАТа тэатр паказаў "Гуту" Рыгора Лахматага і 30 чэрвеня ў тэатры Рэвалюцыі "Міжбур'е" Д. Курдзіна.

Першы спектакль "Гуты", дадзены ў дзень для ўдзельнікаў алімпіяды, быў трыумфам БДТ-1. Кожная дзея выклікала велізарны ўздзім у гледача і праводзілася гураганам апладысмантаў..." ("Звезда", 15 ліпеня, 1930. Лявонны Ю. "Усесаюзная алімпіяда мастацтва народаў СССР. Буйны поспех БДТ на алімпіядзе").

Газета "Известия" адзначыла, што «оба олимпиадных выступления белорусского театра являются одной из самых ярких страниц всесоюзного смотря». А "Гуту" называлі "імянініцай алімпіяды".

Пасля вяртання БДТ-1 з Масквы ў Беларусь, адбылася, нарэшце, прэм'ера "Гуты" на сваёй радзіме, у Мінску. Яна адбылася 14 ліпеня ў памяшканні БДТ-1.

Газета "Рабочий" пісала: "...Билеты на постановку начали распространять поздно, но несмотря на это, к 8 часам в театр уже начали стекаться трудящиеся, за 30-40 минут наполнив до отказа помещение зрительного зала. Мы знали об успехах театра в Гомеле, Могилеве, на Всесоюзной олимпиаде национальных театров в Москве, но успех постановки превзошел все ожидания. Только прогудел гудок, только поднялся занавес, а зритель уже дружными аплодисментами встречает постановку. Пьеса непрерывно сопровождается аплодисментами. Зритель напряженно следит за ходом действия".

Тэатр значна вырас за гэты полгода адсутствія ў Мінске. Спаянныя калектыва, чёткая режысёрская работа сказваецца ў кожнай мелочы, і асабліва ярка віден рост тэатра, калі смотриш «Гуту» Грыго-

ПРАВАЛАУ «ГУТЫ» НЕ БЫЛО

СТО НЯНЕК — ДЗІЦЯ БЕЗ НОСА

Кіназнаўца В. Смалёў аб першых кроках у кінадраматургію Кобеца пісаў: "У 1931 г. на экран выходзіць фільм "Ураган" па сцэнарыі Р. Кобеца (сумесна з Б. Браздзянскім). Яго нельга яшчэ назваць мастацкім. Гэта хутчэй агітпрафільм. Сцэнарыі быў пабудаваны на сапраўдных фактах, звязаных з будаўніцтвам аршанскага ільнокамбіната. Несумненнай вартасцю гэтага першага вопыта кінадраматурга было жывое адчуванне сучаснасці, аднак матэрыял быў вырашаны яшчэ няўпэўнена, нясмела.

...І тым не менш строга судзіць гэты фільм нельга. У пачатку 30-х гадоў такія фільмы займалі вялікае месца ў кінавытворчасці ўсёй краіны. Яны, як і "Окна "Роста", адгукаліся на ўсё тое новае, што адбывалася ў краіне, і былі надзвычай неабходнымі. Сцэнарыі пісаліся хутка, у самай кароткай тэрміны. У далейшым гэтыя фільмы сыгралі станоўчую ролю ў распрацоўцы кінамайстрамі сучаснай тэмы ў мастацкіх фільмах".

Фільм "Ураган" выйшаў на экран у 1931 годзе 25 ліпеня, у дзень з'езда рабсельско-раўцаў, як і планавалася. Яшчэ да выхаду

(Працяг на стар. 14—15)

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13.)

яго на экран, 12 сакавіка газета "Звязда" пісала: "Гураган" па сваёй актуальнасці і палітычным значэнні — каштоўны ўклад у скарбніцу беларускай кінематографіі.

Аднак гэта вартасць у вялікай меры знікае па палітычным прабеламі, якія дапушчаны аўтарамі сцэнарыя... паказ партыйнай арганізацыі змазае кіруючую ролю партыі...

Газета адзначыла, што сцэнарыі "Гураган" быў абмеркаваны на вялікім сходзе рабкораў, ваенкораў, сцэнарыстаў і рэжысёраў Белдзяржкіно сумесна з супрацоўнікамі газеты "Звязда". Факт такога шырокага і актыўнага абгаворвання кінасцэнарыя, — пісала газета, — з'яўляецца адным з першых у гісторыі Белдзяржкіно.

...Пасля распрацоўкі ўнесены дадаткаў і змен, сцэнарыі будзе паўторна абгавораны з рабкорамі і ваенкорамі. У працэсе здымак будзе наладжаны сталы прагляд асобных кадраў.

Пад такім "абстрэлам" і пільным надзіраннем камуністаў ствараўся першы беларускі фільм, які адлюстравыў ролю друку ў будаўніцтве Беларусі. У Кобецца, Брадзянскага і рэжысёра Ваінштока "нянек" аказалася проціма. А калі сто нянек, дзіця застаецца без носа. Так яно і атрымалася. "Звязда", якая ўзяла на сябе ролю партыйнага выхавальца і шэфства над брыгадай кінастудыі, што здымала фільм, пасля выхаду яго на экран пісала, што фільм звездзены "ў поўнай меры да плакатнага жанру агіткі". Газета высцебала сама сябе.

Вось як бывае, калі няма свабоды слова, калі за цябе думаюць ідэолагі, і цэлым гуртам наступаюць табе на пяткі.

хача, ён павінен быць вельмі значнай неад'емлемай часткай усёй работы. Вось чаму, калі я пачаў пісаць гукавую кінадраму, і асабліва першую беларускую гукавую, перада мной паўстала пытанне і гук, і ідэі, і вырашэння пытання аб паказе жывых, моцных і цікавых людзей... калі я ўзяўся за гэтую кінадраму, дык яна павінна быць зроблена так, каб глядач хваляваўся, радаваўся, быў вельмі зацікаўлены...

Працаваў... шмат думаў і напісаў. Здаў у мастацкі савет кінафабрыкі "Савецкая Беларусь". Прынялі, ухвалілі. Кінадрама лягла ў партфель. Праз некаторы час пачалі зноў разглядаць. Я зноў прачытаў кінадраму, і захацелася чагосьці лепшага. Работа здавалася цікавай, але я адчуваў, што неяк хутка гэты канакрад перавахвоўваецца. Не паверыць глядач! Малавата драматургічнай напружанасці. Зноў пачаў працаваць... Тым часам надвор'е мянялася. Сонца ўцякала.

...А карціна была разлічана на веснавую натуру. Удалося зрабіць так, каб можна было здымаць увосень...

...Нарэшце, зрабіў. Мне здаецца, што добра. Але гэта яшчэ не значыць, што ў карціне няма слабых месцаў, гэта не азначае, што карціна на ўсё 100 працэнтаў — таленавіта. Гэта яшчэ не значыць, што калі карціна падабаецца мне і некаторым людзям, дык у ёй не можа быць памылка. Але наогул трэба сказаць, што карціна абяцае быць моцнай і цікавай.

Зараз ідуць здымкі ў Сухуме. Рэжысёр Аршанскі, аператар Рабаў, кампазітары Цікоцкі і Любан працуюць над кінадрамай "Двойчы народжаны". У галоўных ролях — заслужаны артыст БССР У. Крыловіч,

матографіі советской Беларусі. («Известия», 21 мая, 1934. А. Вырвич. «Дважды рожденный»).

А пачынаўся сцэнарыі так: "Ціхая раніца. Вяснае сонца залівае маляды лес. У зялёных карункавых воблачках стаяць тонкія бярозкі. А побач з гнуткімі беластвольнымі дрэўцамі, якія зусім нядаўна выкінулі лісцікі, расце хвойнік. Ад яго парасткаў з клейкімі пупышкамі, нагрэтых сонцам, ідзе прыемны смапісты пах.

Ціха ў лесе. Быццам яшчэ не прачнуўся. Раптам недзе ў гушчары загучала песня. Вясёлая, зухватая, з прывістам, яна разбудзіла лес, гучным рэхам аддаючыся ў сасновым бары.

Ой ды гуляў вецер

ды ў чыстым полі.

Гэй!

Гэй!

Дзе шукаў малойчык

сваёй яснай допі...

З зарасніку на паляну выйшаў прыгожы зграбны хлопец. Гэта Рыгор Лопух. Дзятэрмінова вызвалены з гомельскай працоўнай калоніі, ён спышаецца ў сваю родную вёску, каб пачаць новае сумленнае жыццё. Ён крочыць па бязлюднай, залітай сонцам дарозе шырока, бадзёра, упэўнена. За спіной матляецца невялікі клунак. Гэта ўсё яго багацце. Але твар у Рыгора шчаслівы. Ён жа так даўно не бачыў роднага, мілага яго сэрцу кута! І здавалася, што ўсё наўкол — і лес, і сонца, і блакітнае неба з воблачкамі — таксама з цеплынёй сустракаюць свайго вясёлага небарак-земляка, былога канакрада. Вось і спявае Рыгор, не ведаючы, як выказаць свае пачуцці, сваю любоў да родных

эпізодаў і скарыстаў Рыгор Якаўлевіч у сцэнарыі "Паўстанне гнева":

"Ціха палочкацца рачныя хвапі, і некая незвычайна шамацця нябачныя ў тумане чараты. Мільгаюць постаці-здані туды-сюды, кладуць ля самай вады вялікія снапы чароту. Жнудзь сярпамі чарот сяняне, складаюць вялікімі ахапкамі, звязваюць у снапы. Ідзе па беразе Максім Ляўкоў і бязгучна шавеліць вуснамі — падлічвае снапы. Падыходзіць да селяніна і шэпча:

— Колькі?

— Не менш, як сотні тры будзе. Па дзе на кані... у самы раз, — зашаптаў той у адказ.

...Знакам падае каманду камандзір. Паспешна прывязваюць коннікі чараціныя паплаўкі да сэдзел. Яшчэ адна каманда — ўскочылі яны на коней, ускінуліся ўгорку пікі... і рушылі коннікі, пшчотна гладзячы сваіх коней. Падбадзёраюць іх. Фыркуюць коні, прывычна і лёгка пльывуць яны".

Шмат чаго запомнілася будучаму кінадраматургу з ваенных прыгод грамадзянскай вайны. І пра тое, як тры махноўцы ўцякалі ад дзянікінцаў. Двое ўпярэглися ў тачанку замест забітага куляй каня (тачанку прыдумаву Махно, а не Будзёны), а трэці, седзячы ў тачанцы, страчыў з кулямёту. Так яны ўратаваліся ад пагоні.

Чытаем у сцэнарыі "Паўстанне гнева" эпізод, у якім палескія партызаны ўцякаюць ад балахоўцаў:

"Выляцеў з-за бугра на драбінах дзед Цімох. Кідаюць партызаны кулямёт на дно драбін, ускочыў туды і Даніла, а за ім Максім з Алесем.

— Гані!.. За мост! — крычыць Алесь.

Выцяў Цімох каня пугаўём — як апараны паскакаў конь, вынес драбіны на дарогу і па-

ПРАВАЛУ «ГУТЫ» НЕ БЫЛО

КАЛІ УЦЯКАЛА СОНЦА...

Кіназдымкі "Двойчы народжанага" пачаліся ўвесну 1932, канчаліся ўвосень 1933, калі "ўцякала сонца". (Гэта метафара належыць Кобеццу). 1 лістапада 1933 года кінастудыя была здадзена дырэкцыі "Белдзяржкіно". У тым жа месяцы фільм выйшаў на экран.

Пасля шматгадовых пошукаў мне ўдалося знайсці артыкул Рыгора Кобецца "Як я працаваў над першай гукавой кінадрамай "Двойчы народжаны", надрукаваны ў газеце "Савецкая Беларусь" у 1932 годзе 27 лістапада. Гэты цікавы аповед пра тое, як стваралася першае гукавое беларускае кіно, два разы знікаў з Нацыянальнай бібліятэкі як рэдкае выданне. Нарэшце з'явілася магчымасць азнаёміцца з яго зместам:

"Перад тым, як раскажаць аб працы над першай гукавой беларускай кінадрамай, — пісаў Рыгор Якаўлевіч, — мне хочацца сказаць некалькі слоў наогул аб рабоце ў галіне кінематографіі. Трэба адзначыць, што работа над гукавымі карцінамі ў практыцы саміх аўтараў, рэжысёраў, аператараў, актараў і г. д. з'яўляецца работай вельмі новай, нявывучанай, неўдасканаленай, а таму часта памылковай і не надта дабраякаснай. Часта мы, ставячы гукавыя карціны, не ўлічваем вялікага значэння гукі і, бывае, што нашы карціны мала чым адрозніваюцца ад нямых карцін і робяцца бадай так, як і нямыя. Мне здаецца, што ў гэтым ёсць буйная памылка, мне здаецца, што гук у гукавой кінадраме або камедыі павінен арганічна ўваходзіць у твор, адгрываць сваю ролю нават у той час, калі на экране не будуч дэманстравацца кінакадры. Мне здаецца, што гукавая карціна, калі яна напісана, павінна быць так пабудавана, каб яе ні ў якім разе нельга было засняць нямой. Гук павінен умацоўваць карціну, гук павінен хваляваць глядача і слу-

Васілеўскі, Рагавенка і Мазалеўская. Такім чынам нам удалося прымацаваць да карціны нашы беларускія мастацкія сілы. Будзем спадзявацца, што першы блін не выйдзе кам'юком".

У выніку такой напружанай працы і патрабавальнасці да сябе з першых варыянтаў сцэнарыя павыляталі некаторыя героі, якіх ігралі беларускія артысты. Кіраўніцтва Белдзяржкіно запрасіла на кіназдымкі расійскіх. У фільме здымаліся Бабачкін, Кміт, Цароў, Гурэцкая. З беларускіх артыстаў засталіся Уладзімір Крыловіч (у галоўнай ролі Рыгора Лопуха) і Павел Малчанав (у ролі сельскага хлопца Васыкі). Кампазітара Цікоцкага і Любана замяніў Дунаеўскі, які толькі пачынаў сваю працу на беларускай кінастудыі, запрошаны Корш-Сабліным. Няма сумненняў ў тым, што беларускія кампазітары дапамаглі апошняму ў выбары нацыянальнага песеннага фальклору.

Задума Рыгора Якаўлевіча стварыць фільм такі, каб глядач "хваляваўся, радаваўся, быў вельмі зацікаўлены", нягледзячы на замены, удалася. Вядомы крытык Сяргей Дынамаў пісаў: "В картине есть что-то необычайно привлекательное и красивое. Эта привлекательность напоминает мягкую улыбку, освещающую лицо хорошего человека... Задушевность, необыкновенная теплота пронизывает весь сценарий, и эту авторскую интонацию сохранили режиссёр, оператор и актёры в своей работе, что дало блестящий результат: фильм получился впечатляющий, волнующий" (Газета «Кино», 16 сакавіка, 1935).

Высокую ацэнку фільму і сцэнарысту дала газета "Известия": «Сценарий к этому фильму написан талантливым белорусским драматургом Гр. Кобецом. Это один из немногих у нас сценариев о колхозе, в котором чувствуется мастерская рука драматурга...

"Дважды рожденный" — безусловная удача Белгоскино, говорящая о росте кине-

мясцін, якіх ён доўга не бачыў і па якіх дужа засумаваў. Далёка па лесе разносіцца яго маладзецкі голас:

А дзе ж тая долечка,

што не адшукаці?

Гэй!

Гэй!

А дзе ж тая дзяўчыначка,

што не распазнаці?

Ух! А дзе ж тая дзяўчыначка,

што не распазнаці...

Лёгка пераскочыўшы цераз пень, хлопец ідзе, энергічна махаючы рукой, быццам дыржыць саму сабе. Позірк яго ледзь насмешлівы, поўны маладога запалу. Разам з песняй вырываецца на волю шырая душа.

...Лясная дарога вывела Рыгора на ўзгорак. Ён спыніўся і ў захапленні глядзіць уніз. Там, у нізіне, шырока раскінулася вёска. Яна патанала ў бела-зялёнай квецні садочу. А над ёй, у ярка-блакітным небе чародкай пльылі, як гусі-лебедзі, аблокі.

— Вось яна! — з палёгкай выдыхнуў Рыгор і скінуў на зямлю клуначак.*

У 1935 годзе Рыгор Якаўлевіч атрымаў званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі за станаўленне і развіццё беларускага кінамастацтва.

Першы прафесійны кінадраматург Рыгор Кобец разам з рэжысёрам Э. Аршанскім, артыстам У. Крыловічам, аператарам Б. Рабавым і ўсёй кіназдымачнай групай стварылі першы фільм на беларускай мове, першы гукавы нацыянальны фільм, у якім распрацавана беларуская тэма (вёска ў час калектывізацыі), кінагероі размаўляюць на чыстай беларускай мове, іграюць беларускія акцёры. Гэта перш фільм, у якім створаны яскравы нацыянальны характар "История белорусского кино" пісала: "Образ крестьянина Григория Лопуха, созданный авторами фильма «Дважды рожденный» Г. Кобецом, Э. Аршанским и выдающимся белорусским артистом В. Крыловичем, пожалуй, самый большой успех кинематографа республики в создании национального характера".

Сёлета "Двойчы народжанаму" споўнілася 70 год. Вось толькі фільма няма ў Беларусі. Знік да 100-годдзя з дня нараджэння драматурга. А ён так стараўся, калі пісаў сцэнарыі. Так хваляваўся, калі на кіназдымках вясенню ўцякала сонца...

ПАПЛАЎКІ ДЛЯ КОНЕЙ

Багаты жыццёвы вопыт у Рыгора Кобецца. Імперыялістычная і Грамадзянская вайна і дзве рэвалюцыі за спіной. Яны і падказалі характары і сюжэты для кінадрамы, эпізоды з ваенных баталій. У тым ліку і для сцэнарыя пра грамадзянскую вайну на Палессі.

Ведаў ён, як бераглі сваіх коней махноўцы. І каб не танулі ў рацэ на пераправе, рабілі для іх паплаўкі з чарацін. Адзін з такіх

*Кінасцэнарыі адноўлены ў глыбокай стасці Р. Кобецца.

вярнуў да моста. Але дагнала яго шрапнель — тычнуўся конь галавой у зямлю, задрыгаў нагамі. Зноў рвануліся ў атаку балахоўскія пехадцы. Страчыць па іх Алесь з ручнога кулямёту. Крыкнуў:

— Максім!.. Рэж збрую!

Спешна рэжа вупраж Максім. Схапілі яны абодва аглоблі і, як упрэжаныя коні, пакацілі драбіны разам з кулямётам, Данілам і дзед Цімохам уніз па схіле да моста. Хрыпла дыхаюць Алесь і Максім. бягуць, не выпускаючы аглоблі. Насуцца яны па дарозе, уздымаючы за сабой пыл. Гоняцца за імі балахоўцы. Трыццаць коннікаў. Вось-вось дагоняць. Тарахцяць драбіны, падскокваюць на выбоінах. Тупаюць капыты балахоўскіх коней ужо за самымі спінамі, бліснулі на сонцы клінікі шашак, вось-вось апусціцца на галовы ўцекачоў, але раптам... затахаў з драбін кулямёт Даніла. Грукаюцца на дарогу коннікі, коні. Кінуліся балахоўцы ўрассыпную, хто куды. Уздыбіўся конь пад карнетам, чмякнуўся вобзём, падмаў пад сябе сёдака. Драбіны ўжо ўзляцелі на мост, а Данілаў кулямёт усё тахае, тахае...

— Ур-р-р-а-а-а-а! — грывіць урачыста з партызанскіх акапаў, і часты агонь паласнуў адтуль па працуніку.

А як толькі драбіны праляцелі мост... страшэнны выбух скапаў паветра. Вогненным смерчам узляцелі ў неба бяровенні дошкі над тым месцам, дзе толькі што б мост.

— Ур-р-р-а-а-а-а-а! — зноў пераможна грывіць з акапаў, і не толькі з акапаў, а з усяго партызанскага берага.

Густы чорны дым агарнуў абломкі моста, бераг Пцічы і ўсё наваколле".

Сцэнарыі "Паўстанне гнева" быў напісаны Кобецам і Вольным пасля таго, як у 1935 годзе старшыня Саўнаркома Мікалай Мацвеевіч Гападзед звярнуўся да пісьменнікаў і

ГУЛЬНЯ

(Заканчанне.
Пачатак на 9-й стар.)

Незадоўга да гэтай паездкі ў Чарнігаў Віктар Ярась надрукаваў у часопісе "Маладосць" артыкул "Прэлюдыя да спрэчкі", які нарабіў ляманту ў літаратурным асяродку. Ён асмеліўся скласці спіс са ста пазтаў, відаць, што павінны яны быць хоць і не першымі, дык бліжэй да гэтага, а ні ў якім выпадку не ўсярэдзіне, хоць і залатой, а тым больш у канцы. А што тады было казачэ тым пазтам, якім і зусім не знайшлося месца ў той табліцы, якую нехта нават параўнаў з Перыядычнай сістэмай Мендзялеева, у якой, праўда, 105 элементаў, і не без іроніі параіў Віктару Ярасю дабавіць яшчэ пяток пазтаў. Пазты заварушыліся! У газетах з'явіліся водгукі — больш злыя, калючыя. Нехта прапанаваў нават Саюзу пісьменнікаў вырабіць бірачкі з нумарамі і абавязаць усіх жывых пазтаў і пазтак насіць паверх портак ці спадніцы на правым баку бірачку. Зайшоў той (ці зайшла) у рэдакцыю літаратурнага выдання, а ў яго на бірачцы нумар ажно 85. "Ну, вядома, слабак ці і зусім графаман, пайшоў прэч!"

І гэтак далей. Адзін ляп усё ж і сапраўды быў у артыкуле Віктара Ярася — ён назваў старэйшую пазтэсу, якая яшчэ жыве, у ліку памерлых. Таму напісаў ёй асабіста пісьмо, папрасіў прабачэння і пажадаў доўгага жыцця... А на астатняе маглі крыўдаваць ці не пазты і пазткі — гэта іхняя справа. Віктар Ярась ганарыўся, што разварушыў хоць трохі літаратурнае жыццё ў краіне, якое ў апошні час набыло аморфнасць і нейкую закасячеласць. Хопіць спаць у шапку. Па ранжыры — станавіся-я-я!

З прапановай да Васіля Будзёнаўскага скласці спіс са ста лепшых пазтаў Украіны, аналагічны ягонаму, Віктар Ярась і ехаў у Чарнігаў...

На мытні праблем не было. Паказаў пашпарт, што ў сумцы... Тое ж самае прарабіў і на ўкраінскай мытні. І раптам ёкнула ў Віктара Ярася сэрца: ці не Васіль Будзёнаўскі?! Ён, здаецца! Трымае на выцягнутай руцэ пашпарт і, ніяк, чытае вершы? Пакуль стаіць аўтобус, Віктар Ярась выслізнуў з яго, але папярэдзіў жанчыну, якая сядзела наперадзе, што ён хутка будзе, каб не ад'ехаў без яго.

Тая паабяцала выканаць просьбу.

Драматург і пражак Ягор Барханаў выехаў з Гомеля ў напрамку Чарнігава на гадзінку пазней, чым Віктар Ярась, але паколькі ехаў ён з суседам на ягоным легкавіку, (той выбраўся да сваякоў і выпадкова прагаварыўся), то да беларускай мытні дабраўся амаль адначасова. Ягор Барханаў вёз п'есу ў тэатр, хоць і ведаў, што гэта дарэчная праца — ягоны твор ніхто там і не разгорне, не тое, што нехта возьмецца за чытанне. Але вёз. Калі напісалася п'еса, то яе ж трэба некуды падзець. І для шафы адзін экзэмпляр маецца, хвалявацца нечага. Хопіць для ўсіх. Не хапае толькі што пакуль для гледачоў... Хоць некалькі разоў п'есы Ягора Барханава прабіваліся на сцэну, і тады пра яго пісалі ў газетах, бралі інтэрв'ю для радыё і тэлеэкрана. "Добра пачынаеш, — заўважыў адзін вядомы драматург. — Гэтага табе не даруюць..." Хто не даруе, чаму і навошта? Тады ён не задумваўся над гэтымі пытаннямі, а ўспомніў пра ўсё значна пазней...

І вось цяпер ён, дзівак, спадзяваўся чамусьці на суседзяў-украінцаў.

Якраз у той час, калі ён размаўляў з карткай, на якой была выява жанкі, Васіля Будзёнаўскага пазнаў малады чырванашчокі і крыху куртаты мытнік: — Глянь, пазт! Я ж вас па тэлеку бачыў! І не раз! Не памыляюся? Васіль Будзёнаўскі пацвердзіў: — Так, так. А вы ж, здаецца, на мытні робіце? — І шчэ скажаце! Ну а дзе ж? Тут! — А мяне не пускаюць. — Куды? — У Гомель. Раней... — Няма таго што раней было. У беларускай, здаецца, так, песні спяваецца. І што здарылася?

— Пашпарты пераблытаў. Замест свайго жончын узяў. Яны ж аднолькава колеру — сінія. Што, нельга жанчынам падабраць іншы было? А мне цяпер вось хоць стой, хоць падай... Ужо тут і ехаць засталася. Парай што, добры чалавек? А я табе па тэлеку прывітанне перадам. Рукой памахаю. І прозвішча назаву.

Мытнік зарагатаў: — Ой, не! Што-небудзь іншае, толькі не гэта. Цярпець не магу, калі ў Якубовіча прывітанні шлюць. Дык чым жа вам дапамагчы? Паслухай, пазт: я еду ў Чарнігаў, давай падкіну, а тады зноў, калі востра трэба, сядзеш на аўтобус... і ўсе праблемы. Га?

— Дай падумаць хвілінку, — папрасіў Васіль Будзёнаўскі.

— Падумай. Я ж вас ведаю, на беларускай мытні затрымаюць.

— А калі ім пазваніць туды? — зацікавіўся Васіль Будзёнаўскі.

— Так не робім. Раз пазвоніш, два... і будзем гэтым займацца... будзем толькі што і ведаць, як адзін аднаму ўслужваць... А нам нельга. Навошта тады мытні рабілі? Служба такая, брат пазт. Нічога не паробіш.

Васіль Будзёнаўскі схаваў пашпарт нарэшце ў кішэню, сказаў гучна і хлестка:

— А хрэн вас ведае, навошта і сапраўды парабілі гэтыя мытні? Ездзілі ж... І было нам усім добра. І было хараша. Дык не — парабілі! Гульня нейкая дарослых людзей. Ну няма ж межаў! Няма! На паперы толькі... А галоўныя ігракі тыя ж самыя, кажучы, вакол Гомеля і Чарнігава катэджы фугуюць — будзь ласкаў!..

Мытнік яго ўжо не слухаў — махнуў рукой і патулаў да турнікету: там спыніўся чарговы аўтобус, і яму належала паглядзець, што вязуць пасажыры...

І ў гэты самы час Васіль Будзёнаўскі і Віктар Ярась сустрэліся позіркамі, доўга глядзелі адзін на аднаго і нічога не разумелі. "Хіба Віктар? Ды не, адкуль ён тут можа ўзяцца? Гэта яшчэ наша тэрыторыя...". "Васіль? Васіль, здаецца. Але, пачакай. Быццам падобны ён на сябе, быццам і не. Пацікаўлюся. Па галаве не ўдарыць". На ўсялякі выпадак Віктар Ярась крактануў, паўшэптам прамовіў:

— Васіль?
У адказ пачуў:
— Віктар?

Пазты пачалі камячыць адзін аднаго, бы дзеці. Смяяліся ад шчасця і тузаліся, тузаліся і смяяліся. Пасажыры, што дзвіліся на іх з аўтобусаў, якія ішлі з пункта "А" ў пункт "Б", і наадварот, глядзелі на гэтых мужчын і на твары некаторых з іх свяціліся шчаслівыя ўсмешкі.

На гэтай мытні ў мінулым годзе крыху асарамациўся Ягор Барханаў. Чарнігаўскай абласной пісьменніцкай арганізацыі споўнілася тады трыццаць год, і яго запрасілі на юбілей. Калі вяртаўся назад, то на аўтавакзале да яго звярнуўся хлапец у кепцы і з прарэхай у роце і папрасіў выручыць — правезці праз мытню чатыры бутэлькі віна. Усяго чатыры. Дробязі. Хіба цяжка? І калі яшчэ славянін не выручаў славянна? Якраз у той самы момант Ягор Барханаў успомніў прыгожа вышукваныя папіраваныя стол з фігурнымі ножкамі вішнёвага колеру, які стаяў у хаце дзеда Якава. Стол той меўся ў дзеда з трыццаці гадоў, калі на Украіне шалеў голад. Ён, пэўна ж, выратаваў ад смерці не адно жыццё. Бо дрэва ёсць толькі шашаль, а хлеб — людзі.

— Давайце ваша віно, — паглядзеў на хлапца Ягор Барханаў, і ўзяў з ягоных рук цяжкія бутэлькі папярэня пакет.

— Вам жа ўсё роўна — адзін дыплатат. Думаю, не абцяжарыў...

— І я так думаю.

Але так не думаў супрацоўнік мытні. Калі толькі спыніўся аўтобус, у яго заглянуў вусаты дзядзька ў форме, і адразу яго твар зрабіўся строгім, а голас быў жорсткім і непаступным:

— А, гэты вы! Усе знаёмыя твары. Так, так, зразумела. Узяць рэчы — і праз залу!
Людзі доўга сноўдаліся ў пакой, які, адчуў Ягор Барханаў, тым добра знаёмы, а потым паступіла каманда па адным з рэчамаі заходзіць у іншы пакой — да вусатага мытніка. Аднак неўза-

баве чарга парушылася, бо мытнік — той самы, што вымеў усіх з аўтобуса — прыдзіраўся, да чаго толькі можна было, некалькі чалавек зусім павярнуў назад, а людзі напіралі, напіралі, бо хто з нас любіць стаяць у чарзе! Хоць у краме, хоць у аўтакасе... хоць дзе! Нават, здавалася, і там, дзе нічога добрага не абяцалася ім, усё роўна б лезлі, напіралі, абы-толькі быць першымі...

Тых, у каго не было ніякіх рэчаў, адразу адпусцілі. У Ягора Барханава — віно ж, і хоць ён патраціў гадзіну на доглядзе рэчаў, быў задаволены, што ўлез у гэтую справу. Іначай, як бы ён паўдзельнічаў у гэтай гульні, дзе з аднаго боку былі пасажыры, з іншага — вусаты мытнік. Трэба было бачыць. У думках пісьменнік дзякаваў хлапцу ў кепцы і з прарэхай у роце, што той падсунуў яму гэты цэлафанавы пакет. Вось ужо мытнік і паздэкаваўся з пасажыраў! Як таго жадаў. Стараўся паказаць сваю эрудыцыю, але не зусім атрымлівалася. Глядзеў на пасажыраў зняважліва, з пагардай, бы на людзей, нікуды не вартых... А людзі, а людзі гатовы былі лізаць яму, задаволенаму, відаць жа, жыццём і сваім становішчам, чаравікі... толькі б адчапіўся, толькі б не адабраў што-небудзь, а яшчэ горш — не павярнуў назад.

Калі Ягор Барханаў паставіў пакет з віном на стол, мытнік глянуў на яго, папытаў:

— Што?
— Чатыры бутэлькі віна.
— Пакажы мне таго чалавека, віно якога правозіш, дзядзька.
— Я магу правезці праз мяжу чатыры бутэлькі віна?
— Можце і больш.
— Дык у чым справа?
— Пакажы мне таго, чыё віно!
— Быў на свяце пісьменніцкім, там далі — у падарунак, — схлусіў Ягор Барханаў, не міргнуўшы і вокам.

— Дастанай.
Неўзабаве бутэлькі ляжалі на сталі — паставіць іх было немагчыма, бо на кожную нацягнуты старэнкія, дзенідзе з дзіркамі, шкарпэткі. Каб не разбіліся ў дарозе. Толькі цяпер Ягор Барханаў зразумеў, што... папаўся. Хто ж будзе прэзентаваць табе віно, абутае ў старыя шкарпэткі? Пашкадаваў пісьменніка і мытнік, а напаследак сказаў:

— Ідзіце, толькі больш не бярыце ні ў кога рэчы для перавозкі. Мая вам парада.

— Улічу, прыслухаюся, — паабяцаў той і адразу ж пасля мытні вярнуў той цэлафанавы пакет хлопцу ў кепцы і з прарэхай у роце, за што не атрымаў нават "дзякуй".

Ён сказаў тое ж слова яму сам. Хоць гаспадар чатырох бутэлек віна не здагадаўся, канечне ж, за што.

Яшчэ вось што запомнілася тады Ягору Барханаву. Усе "пацярпелыя" тады на мытні вымушаны былі набыць адзін з апошніх нумароў спецыялізаванага часопіса. Ці не "Мытнік Беларусі"? Нешта блізкае да гэтага. Па два рублі, здаецца, за экзэмпляр. Людзі, а гэта ж у асноўным украінцы, насіліся па мытні, шукаючы грошы, вытрасалі адзін з аднаго тыя рублі. Канцэрт, дый годзе! Ягор Барханаў тады падумаў: а чаму б не распаўсюджаць, да прыкладу, так "Беларускую лясную газету"? Трэба паказаць будзе галоўнаму рэдактару Анатолю Экаву, каб параіў леснікам уручаць самавольным парубшчыкам замест штрафу квітку на падпіску газеты — яна б, пэўна, была лідэрам сярод усіх выданняў.

Праезджаючы па ўкраінскай мытні, Ягор Барханаў убачыў, як абдымаюцца, камечаць адзін аднаго два мужчыны. Так робяць футбалісты, калі заб'юць гол. Пачакайце, гэта ж!.. Так, так, Ягор Барханаў не памыліўся: ён пазнаў — хто гэта, і папрасіў суседа, каб той спыніў легкавік.

Неўзабаве яны абдымаліся ўжо ўтрох.

Аўтобусы і легкавікі паехалі далей сваёй дарогай, а Васіль Будзёнаўскі, Віктар Ярась і прымкнуўшы да іх Ягор Барханаў сядзелі ў лесе і адзначалі сустрэчу. Вырашылі, што нікуды ехаць больш не трэба. Наездзіліся. Хопіць. Ім будзе добра тут, далей ад мытні і мытнікаў, ад гарадскога тлуму... І пілі віно, якое дастаў з дыплатата Ягор Барханаў. Гуляць дык гуляць.

кінароботнікаў з заклікам стварыць манументальны фільм (двухсерыйны, беларускамоўны) да 20-годдзя кастрычніцкай рэвалюцыі — пра беларускага "Чапаева". У рускіх быў свой "Чапай", украінцы таксама ўжо знялі фільм пра Шчорса, у беларусаў — яго не было. А трэба, каб быў. Тое, што Кобец умеў ствараць народныя, самабытныя характары, з'явілася асноўнай прычынай таму, што менавіта яму ў садружнасці з пісьменнікамі (А. Талстым, М. Лыньковым і сцэнарыстам У. Недаброва, ужо вядомым па фільму "Златые горы") было даручана пісаць сцэнарыі пра беларускага "Чапаева".

Але спярша трэба яго знайсці. Пошукавая група партыйных работнікаў знайшла нацыянальнага героя грамадзянскай вайны. Ім аказаўся Аляксей Раманавіч Салавей, які змагаўся за савецкую ўладу на Палессі.

Атрымалася так, што сцэнарыі напісалі Кобец і Вольны.

У верасні 1936 года сцэнарыі быў прыняты да пастаюкі і здадзены ў вытворчасць, але фільм зняць не паспелі: у кастрычніку адбылася чарговая чытка сцэнарыя ў ССП пасля яго дапрацоўкі, а ў лістападзе быў арыштаваны А. Вольны. Пачаліся рэпрэсіі. Фільм не адбыўся. Застаўся толькі сцэнарыі, які разам з рэпрэсаваным Кобецам адбываў тэрмін у сібірскіх лагерах за "антысавецкую агітацыю".

З успамінаў Рыгора Кобца:

"У 1936 годзе дырэктар ленинградскай кінафабрыкі "Савецкая Беларусь" Матусаў прапанаваў мне і Вольнаму напісаць кінасцэнарыі на тэму аб беларускім Чапаеву. Дырэкцыя выклікала ў Ленінград Вольнага, і мы абмяркоўвалі кандыдатуру беларускага Чапаева. Гістарт параіў нам спыніцца на фігуры Салаўя (нам казалі, што гэта думка належыць Галадзе), каб біяграфію менавіта гэтага чалавека ўзяць за аснову, зрабіць Салаўя цэнтральнай фігурай будучай кінакарціны. Патрабавалася паездка ў Мінск. Я паехаў туды збіраць матэрыялы аб жыцці і дзейнасці Салаўя... З Вольным і А. Александровічам на машыне, прапанаванай нам работнікам ЦК партыі т. Готфрыдам, мы аб'ездзілі месцы былых ваенных дзейнасцей беларускіх чырвоных партызан, асабліва ў раёнах Рудабелкі і Глуска. Размаўлялі з партызанамі, а таксама з маці Алясея Салаўя і яго роднымі. Вярнуўшыся ў Мінск, мы з А. Вольным прыступілі да напісання сцэнарыя. На той жа час выявілася, што фігура Салаўя недастаткова каларытная і што лепей за ўсё ў аснову сцэнарыя пакласці абагульняючы вобраз беларускага партызана. Давялося сцэнарыі ў корані перапрацаваць. Працавалі мы ў Доме творчасці саюза савецкіх пісьменнікаў, у былым маейнтку Макава пад Пухавічамі (гадзіна язды ад Мінска). Пісаў я... а Вольны выказваў свае меркаванні. З лістапада работа ў чарнавым варыянце была закончана, і мы накіраваліся ў Мінск. У ноч на 4 лістапада А. Вольны, Міхась Зарзкі і Васіль Сташэўскі былі арыштаваныя органамі НКУС Беларусі... Праз некалькі дзён пачаліся арышты і іншых беларускіх пісьменнікаў..."

У 1937 расстралялі Вольнага. У 1960 пасля ГУЛАГа Кобец вярнуўся ў Беларусь. Разбілітаваны Рыгор Якаўлевіч аднаўляе сцэнарыі, уносіць у яго значныя дапаўненні і здае як двухсерыйны (пад назвай "А хто там ідзе") на кінастудыю "Беларусьфільм", прымеркаваўшы яго да 50-годдзя Беларусі. А там на гэтую ж тэму ўжо ляжаў сцэнарыі. Рыгору Кобецу і нябожчыку Вольнаму было адмоўлена. А сцэнарыі не вярнуў, ён застаўся на кінастудыі...

Вельмі перажываў Рыгор Якаўлевіч, калі ў 1972 годзе глядзеў па тэлевізары фільм "Рудабельская рэспубліка" і ўбачыў эпізод з свайго сцэнарыя, дзе партызаны, трымаючы ў руках аглоблі, нясуцца, бы тыя коні, і як толькі пралятаюць мост, той узрываецца за іх спінамі.

І вось я думаю: ці паквапіўся б "нячысты" сцэнарыст на гэты цікавы дынамічны эпізод, калі б ведаў, што ён з жыцця махнуўцаў?..

«КІНАФАРМАТ 4x4»

З 17 па 20 ліпеня ў чатырох кінатэатрах Мінска ("Аўрора", "Бярэсце", "Мір", "Перамога") глядачы маюць магчымасць убачыць чатыры яскравыя кінастужкі, адзначаныя прызамі на вядомых міжнародных кінафестывалях: "Піяніст" Р. Паланскі ("Залатая пальмавая галіна" Канскага фестывалю, 7 прэмій Фран-

цузскай кінаакадэміі "Сезар", 3 "Оскара", у тым ліку за лепшую рэжысуру, лепшую мужчынскую ролю (Эдрыен Броудзі) і лепшую сцэнарную адаптацыю (Рональд Харвуд); "Чытай па вуснах" Ж. Адрыяна (3 прэміі Французскай кінаакадэміі "Сезар"); "8 міля" К. Хэнсана (прэмія "Оскар" у намінацыі "Лепшая песня"); "Цёмныя воды" Х. Наката (прыз Брусельскага МКФ фантастычных фільмаў за лепшую рэжысуру).

18 ліпеня: "8 міля" (к-р "Мір"), "Чытай па вуснах" (к-р "Бярэсце"), "Цёмныя воды" (к-р "Аўрора"), "Піяніст" (к-р "Перамога").

19 ліпеня: "Чытай па вуснах" (к-р "Мір"), "Піяніст" (к-р "Аўрора"), "Цёмныя воды" (к-р "Бярэсце"), "8 міля" (к-р "Перамога").

20 ліпеня: "Піяніст" (к-р "Мір"), "Чытай па вуснах" (к-р "Аўрора"), "8 міля" (к-р "Бярэсце"), "Цёмныя воды" (к-р "Перамога").

З 12 ліпеня ў сталічных кінатэатрах пачаў дэманстравацца ўжо добра разрэкламаваны кінакомікс "Хаян" у рэжысуры вядомага Энга Лі.

Хаян у перакладзе з англійскай — вялікі нязграбны чалавек. Па традыцыі славутых кінакоміксаў (напрыклад, "Бэтмэна"), у Хаяна — ці то Кінг-Конга, ці то знакамітага анімацыйнага Шрэка — ператвараецца малады вучоны Брус Банер, які ў выглядзе зялёнага монстра з чырвонымі вачыма пачынае змагацца з усемагчымымі злачынцамі (якім, да прыкладу,

ЦІ ТО МУЖЧЫНА, ЦІ ТО КІНГ-КОНГ

з'яўляецца генерал Рос). Вядома, Хаян — гэта не пачвара, ён здольны адрозніць сапраўднае зло ад несапраўднага і нават кахаць, клапаціцца пра любую дзяўчыну (актрыса Д. Канчэлі, узнагароджа-

ВЫСТАВЫ

Нацыянальны мастацкі музей РБ

вул. Леніна, 20,
тэл. 227-45-62

Да 26 верасня — "Шэдэўры Трацякоўскай галерэі": выстава рускіх мастакоў XVIII-XX стагоддзяў.

Да 25 жніўня — выстава "Мастацтва Японіі".

Да 2 жніўня — "Мая Беларусь", графіка Міхаіла Карлука.

Мемарыяльны музей
З. Азгура

вул. Азгура, 8,
тэл. 236-73-01

Да 1 верасня — выстава "Аблічча думкі" (да 75-годдзя з дня нараджэння скульптара, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Сяргея Вакара), скульптурныя партрэты творчай інтэлігенцыі Беларусі

ЦЫТАТА АФІШЫ

Беларуская актрыса Святлана ЗЕЛЯНКОЎСКАЯ пра адчуванне сябе знакамітай: "Напэўна, у нашай краіне аб гэтым нельга гаварыць, бо кіно пасапраўднаму не раскручваецца, хаця да нашай карціны была значная цікавасць у журналістаў, і я спадзяюся, будзе ў глядачоў, бо рэкламу зрабілі добрую. Думаю, у той жа Расіі можна стаць за некалькі дзён зоркай ці раптам прагнуцца знакамітацю, а ў беларускага глядача, на жаль, мала цікавасці да сваёй жа беларускай культуры. Мы пакуль што з большага жывём межамі падзеямі ў мастацкім жыцці, і гэта крыўдна і скрушна, але, мне здаецца, сітуацыя выправіцца..."

"Любоў, зброя і свабода — жаночага роду..."
"Звязда", 5 ліпеня 2003 года

Беларускі дзяржаўны музей
Вялікай Айчыннай вайны

пр. Ф. Скарыны, 24а,
тэл. 227-56-11

Да 1 жніўня — мастацкая выстава "Памяць б'е ў званы", прысвечаная 60-годдзю Хатынскай трагедыі.

Да 1 жніўня — выстава "Сямейны альбом" (фотаздымкі, дакументы, побытавыя рэчы беларусаў розных пакаленняў).

Нацыянальны музей
гісторыі і культуры
Беларусі

вул. К. Маркса, 12,
тэл. 227-43-22.

Да 1 верасня — выстава "У пошуках страчанага", прысвечаная Нацыянальнаму музею гісторыі і культуры Беларусі (дакументы, фотаздымкі, кнігі).

Да 30 ліпеня — "Я малюю Мінск", графіка Уладзіміра Жаркова.

Музей гісторыі
беларускай літаратуры

вул. М. Багдановіча, 15,
тэл. 234-72-61

Да 1 верасня — "Алесь Адамовіч. А для вечнасці Беларусь".

Да 2 жніўня — фотавыстава "Падземная Няміга".

Да 4 жніўня — "Дамы і мода стагоддзяў", лялькі Святланы Шалынінай.

Музей гісторыі кіно

вул. Свядлова, 4,
тэл. 227-10-75.

"Залаты фонд беларускага кіно", выстава касцюма ў беларускім кінематографе (пастаянная экспазіцыя).

Дзяржаўны музей
гісторыі тэатра
і музычнай культуры РБ
Музычны зав., 5,
тэл. 229-26-65.

Выстава "Народны па годнасці", прысвечаная 120-год-

НА ЗДЫМКУ: карціна
Л. ШЧАМЯЛЁВА "Радзіма"

дзю з дня нараджэння У. Галубка (пастаянная экспазіцыя).

"Вытокі тэатральнага і музычнага мастацтва на Беларусі" (пастаянная экспазіцыя).

Галерэя "Мастацтва"

пр. Ф. Скарыны, 12,
тэл. 227-83-63

Да 28 ліпеня — жывапіс Мікалая Апіока.

Галерэя "Вільнюс"

вул. Каліноўскага, 55,
тэл. 265-49-27

Да 1 верасня — выстава "Зачараваныя душы" (калекцыя работ Стэфані Станюты)

Гарадская мастацкая
галерэя твораў
Л. Шчамялёва

пр. Ракасоўскага, 49,
тэл. 291-16-76

Калекцыя работ Л. Шчамялёва (30 твораў розных жанраў), пастаянная экспазіцыя.

Галерэя
"Славутыя майстры"

Камунальная
набарэжная, 6,
тэл. 283-28-25

Да 30 ліпеня — выстава "Прыгажосць даўжынёю ў жыцці", акварэль Таццяны Балашко-Высоцкай.

На здымку: кадр з
кінафільма "Хаян".

ная "Оскарам" за ролю ў фільме "Гульні розуму"). Хоць стужка "Хаян" і нашлігавана ўсялякімі камп'ютэрнымі штукарствамі, але ў ёй занатаваны някепскі сэнс. На думку рэжысёра Энга Лі, "Хаян" — гэта псіхалагічная драма аб цёмных кутках у душы кожнага чалавека, аб зялёнай пачвары гневу, зайздрасці, сквапнасці і страху ўнутры нас, аб праблемах бацькоў і дзяцей. А вось расійскі кінакрытык Ю. Гладзільшчыкаў упэўнены, што "Гісторыя пераўтварэння маладога вучонага ў Хаяна — гэта чарговая варыяцыя на класічную тэму Джэкіла і Хайда. Хаян, як і Хайд, — сімвал унутранай лютасці і прагі неабмежаванай свабоды, якая сядзіць у душы ўсялякага інтэлігентнага доктара Джэкіла і ўвогуле любога з нас"...

В. Б.

Кінатэатры: "Масква"
(18-20 ліпеня, сеансы:
15.20, 18.00, 20.40), "Кас-
трычнік" (18-20 ліпеня, се-
ансы: 15.20, 18.10, 21.00).

Выходзіць з 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Віктар
ШНІП

Рэдакцыйная рада:

Вольга
БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Алесь
ГАЎРОН —
адказны сакратар,

Людміла
РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19
ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-6673
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-4404
адказны
сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-7965
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7965
літаратурнага
жыцця — 284-7965
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-7965
паэзіі і прозы — 284-7965
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага
мастацтва — 284-7965
карэктарская — 284-8091
бухгалтэрыя — 284-6672
Тэл./факс — 284-84-61

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяр-
тае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1521
Нумар падпісань ў друку
16.07.2003 у 15.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ 2087

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12